
Priručnik

**MJERE ZAŠTITE I ZDRAVLJA
NA RADU U POLJOPRIVREDI
I ŠUMARSTVU**

Novembar
2019. godine

Projekat „**Zaštita na radu u poljoprivredi i šumarstvu**”, koji realizuje **NVO Multi-medijal Montenegro**, a finansiran je od **Ministarstva rada i socijalnog staranja** kroz javni poziv “Zaštita i zdravlje na radu za sve aktere u procesu rada”, realizovan je sa ciljem povećanja svijesti građana o značaju zaštite na radu u poljoprivredi i šumarstvu, kako bi uticali na smanjenje broja povreda prilikom upotrebe poljoprivrednih mašina/mehanizacije, sredstava i uređaja u poljoprivredi i šumarstvu.

Ovim projektom, kroz istraživanje, medijsku kampanju i set drugih aktivnosti, želimo da utičemo na povećanje svijesti građana o značaju zaštite na radu, važnosti opreznog i propisanog rukovanja poljoprivrednim i šumskim mašinama i alatima i ukažemo na opasnost od hemijskih supstanci koje se koriste u poljoprivredi.

Važnost podizanja svijesti javnosti, posebno građana koji se bave poljoprivredom i šumarstvom, je od opštег društvenog značaja, s obzirom na broj nastalih povreda i smrtnih slučajeva koji su se dogodili prilikom upotrebe poljoprivrednih mašina/mehanizacije, sredstava i uređaja u poljoprivredi i šumarstvu.

Kroz projekat uključujemo prodavce mehanizacije i opreme za šumarstvo poljoprivrede, vlasnike poljoprivrednih apoteka i prodavce pesticida i vještačkog đubriva radi distribucije priručnika, redstavnike opštinskih i državnih institucija, ali najveći fokus će biti stavljen upravo na poljoprivrednike.

Kroz projekat direktno informišemo 1.500 građana sa teritorije opština Bijelo Polje, Mojkovac i Berane o značaju mjera zaštite na radu prilikom upotrebe poljoprivrednih mašina/mehanizacije, sredstava i uređaja u poljoprivredi i šumarstvu. Indirektno, kroz medijsku kampanju, informišemo širu javnost (oko 4.500 osoba sa teritorije opština Bijelo Polje, Berane, Plav, Gusinje, Rožaje, Andrijevica, Mojkovac, Kolašin) o značaju mjera zaštite na radu u poljoprivredi i šumarstvu.

Željko Đukić
Koordinator projekta

Elektronska verzija publikacije je dostupna na web sajtovima www.mmne.me i www.naradu.me

Priredio

Zlatko Popović

Producija

D.o.o Creative Montenegro

Štampa

Merkator, Bijelo Polje

Ilustracije

Vojislav Đukić

Tiraž

1500 primejraka

Projekat realizovali

NVO Multi-medijal
Montenegro

Crna Gora
Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Stavovi ove publikacije ne predstavljaju nužno stavove
Ministarstva rada i socijalnog staranja

Sadržaj

APSTRAKT.....	5
1. ZAKONSKI OKVIR ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU U CRNOJ GORI.....	5
2. USLOVI, VIZIJA I MISIJA ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU	8
3. ZAKON O ZAŠTITI I ZDRAVLJU NA RADU	9
3.1. Načela prevencije.....	10
3.2. Radna mesta sa posebnim uslovima rada	12
3.3. Mjere zaštite i zdravlja na radu.....	14
3.4. Zdravstveni pregled zaposlenih	15
3.5. Zaštita od požara, evakuacija i spašavanje i ozbiljna ili neposredna opasnosti.....	15
3.6. Informisanje zaposlenih	16
3.7. Predstavnik zaposlenih	17
3.8. Osposobljavanje za bezbjedan rad i zdrav rad.....	17
3.9. Obavljanje stručnih poslova zaštite i zdravlja na radu	17
3.10. Prava, obaveze i odgovornosti zaposlenih	19
3.11. Zabrana upotrebe sredstava zavisnosti.....	20
3.12. Sprovođenje zakona.....	20
4. STATISTIKA U POLJOPRIVREDI I ŠUMARSTVU	20
4.1. Statistika u poljoprivredi	20
4.2. Statistika u šumarstvu	23
4.3. Povrede na radu u poljoprivredi i šumarstvu.....	24
5. MJERE ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU NA RADNOM MJESTU I SREDSTVIMA ZA RAD	25
5.1. Ručno prenošenje tereta	30
FAKTORI RIZIKA	30
INDIVIDUALNI FAKTORI RIZIKA.....	31
5.2. Radovi na visokim i niskim temperaturama.....	34
5.2.1. Organizacija rada.....	34
5.2.2 Prevencija zdravstvenih problema kod rada na visokim temperaturama	35
6. MJERE ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU U POLJOPRIVREDI.....	36
6.1. Traktor	37
6.2. Samohodne mašine i druge mašine za rad i uređaji	39
6.3. Vršalice	41
6.4. Uređaji za baliranje sijena i slame	43
6.5. Mašine za rezanje sijena, slame i druge stočne hrane	44

6.6. Uređaji za usitnjavanje poljoprivrednih proizvoda	46
6.7. Uređaji za navodnjavanje.....	46
6.8. Alati i druga sredstva rada	47
6.9. Spremnice za stočnu hranu i bazeni za stajsko đubrivo	47
6.10. Rad sa mineralnim (vještačkim) đubrivotom i sredstvima za zaštitu bilja	49
6.11. Rad u stočarstvu, ribarstvu i pčelarstvu.....	54
6.12. Transport u poljoprivredi	58
7. MJERE ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU U ŠUMARSTVU	58
7.1. Elaborat o organizaciji i uređenju radilišta.....	59
7.2. Sjeća stabala	60
7.3. Motorne pile (testere).....	62
7.4. Obrada, izrada i izvlačenje šumskih sortimenata	63
7.5. Šumske žičare	67
7.6. Stovarište drveta	68
7.7. Utovar, i istovar i prevoz šumskih sortimenata	69
7.8. Šumsko-uzgojni radovi	70
7.9. Ishrana i pružanje prve pomoći	71
VAŽNI BROJEVI TELEFONA	73
Literatura	74

APSTRAKT

Načelo zaštite na radu, ustavno je načelo prema članu 64 st. 3 i 4 Ustava Crne Gore. Ustavno pravo je pravo na rad, na slobodan izbor zanimanja i zapošljavanja, na pravične i humane uslove rada i na zaštitu za vrijeme nezaposlenosti. Svaki zaposleni ima pravo na odgovarajuću zaradu, kao i pravo na ograničeno radno vrijeme i plaćeni odmor. Zdrava, motivisana i zadovoljna radna snaga je važna za socijalnu i ekonomsku dobrobit svake države. Zaštita i zdravlje na radu doprinose većem zadovoljstvu zaposlenih, većoj produktivnosti i većoj zainteresovanosti za ostvarivanje organizacionih ciljeva i interesa, a time i veći standard građana. Nizak nivo zaštite i zdravlja na radu utiče na: sniženje motivacije, smanjenje radnog učinka, povećanje fluktuacije, povećanje broja povreda na radu, povećanje stope bolovanja i povećanje stope invaliditeta. Povrede na radu, profesionalne bolesti i bolesti u vezi sa radom smanjuju bruto domaći proizvod i smanjuju dobrobit države i drugih subjekata. Poljoprivreda i šumarstvo, pored turističke djelatnosti imaju strateški značaj u privrednom razvoju Crne Gore, tako da primjena savremenih standarda, normativa i mjera zaštite i zdravlja na radu predstavljaju preporuke za dalje unapređenje u ovoj oblasti.

1. ZAKONSKI OKVIR ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU U CRNOJ GORI

Zaštita i zdravlje na radu podrazumijeva obezbjeđivanje uslova na radu koji ne dovode do povreda na radu, profesionalnih bolesti i bolesti u vezi sa radom i koji stvaraju pretpostavke za punu fizičku i psihičku zaštitu zaposlenih. Interes društva, svih subjekata i svakog pojedinca je da ostvari najviši nivo zaštite i zdravlja na radu, da se neželjene posljedice kao što su povrede na radu, profesionalne bolesti i bolesti u vezi sa radom svedu na najmanju moguću mjeru (prihvatljivi rizik) odnosno da se ostvare uslovi rada u kojima bi zaposleni imao osjećaj zadovoljstva pri obavljanju svojih profesionalnih zadataka. Za ostvarivanje osnovnog cilja neophodan je sistematski pristup u preventivnom djelovanju i povezivanju

svih subjekata koji su nosioci određenih obaveza i aktivnosti na nacionalnom nivou, ali i šire, sa međunarodnim institucijama u ovoj oblasti. Njihova obaveza je da se staraju o sprovođenju utvrđenih pravila, mjera i standarda o uslovima rada i stalna briga da mijenjaju i usaglašavaju sa tehnološkim i društveno ekonomskim razvojem, kako bi se unaprijedila bezbjednost i očuvalo zdravlje zaposlenih.

Zaštita i zdravlje na radu i njihova efikasnost u velikoj mjeri zavise od socio-ekonomskih uslova, stepena ekonomskog razvoja i tradicije svake države. Za njihovo utemeljenje i poštovanje, najvažniji je zakonodavni okvir kojim su definisani subjekti i njihova prava i obaveze, međusobni odnosi, odgovornosti, aktivnosti i sredstva za njihovo postizanje.

Zdravo radno mjesto za sve zaposlene u Crnoj Gori, prevencija povreda na radu, poboljšanje uslova u kojima zaposleni izvršavaju svoje radne zadatke, kao i unapređenje zdravlja svih učesnika radnog procesa, zajednička je briga poslodavca i zaposlenog.

Načelo zaštite na radu je ustavno načelo u Crnoj Gori i prema članu 62 i 64 st. 3 i 4 Ustava, svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zanimanja i zapošljavanja, na

pravične i humane uslove rada i na zaštitu za vrijeme nezaposlenosti. Zabranjen je prinudan rad. Zaposleni imaju pravo na odgovarajuću zaradu. Zaposleni imaju pravo na ograničeno radno vrijeme. **Zaposleni imaju pravo na zaštitu na radu.** **Omladina, žene i invalidi uživaju posebnu zaštitu na radu.**

Zdrava, motivisana i zadovoljna radna snaga je važna za socijalnu i ekonomsku dobrobit svake države. Zaštita i zdravlje na radu doprinose većem zadovoljstvu zaposlenih, a time i njih kao građana, većoj produktivnosti i većoj zainteresovanosti za ostvarivanje organizacionih ciljeva i interesa. Nizak nivo zaštite i zdravlja na radu utiče na: sniženje motivacije, smanjenje radnog učinka, povećanje fluktuacije, povećanje broja povreda na radu, povećanje stope bolovanja i povećanje stope invaliditeta. Nesreće na radu i povrede smanjuju bruto domaći proizvod i smanjuju dobrobit države i drugih subjekata. Svaka povreda na radnom mjestu i svako profesionalno oboljenje koje stekne zaposleni na radnom mjestu za poslodavca je veliki trošak. Umorni, demotivisani i nezadovoljni zaposleni nijesu produktivni, efikasni i kreativni pri radu, a iz toga proizlaze najveći gubici za poslodavca. Efikasnost zaštite i zdravlja na radu zavisi od stepena angažovanosti svih faktora kako kod poslodavca, tako i na svim drugim nivoima. Procjenom rizika i preuzimanjem odgovarajućih mjera zaštite, poslodavci mogu da poboljšaju svoju produktivnost a time i da povećaju svoju zaradu. Poslodavac koji je svjestan važnosti zaštite i zdravlja na radu, investiraće više od propisanog minimuma i na taj način obezbijediti odgovarajući nivo dugoročne zaštite i zdravlja na radu svojih zaposlenih.

Zaštita i zdravlje na radu doprinose većem zadovoljstvu zaposlenih, većoj produktivnosti i većoj zainteresovanosti za ostvarivanje organizacionih ciljeva i interesa. Zaštita i zdravlje na radu treba da su sastavni dio života svakog zaposlenog, dio opšte kulture i onoga što se dešava kod svakog poslodavca i u društvu uopšte.

Vlada Crne Gore je u julu 2016. godine donijela Strategiju za unapređenje zaštite i zdravlja na radu u Crnoj Gori 2016. - 2020. sa akcionim planom implementacije. Ova strategija polazi od zakonske regulative u ovoj oblasti i zasniva se na principima socijalnog dijaloga na svim nivoima između poslodavca, zaposlenih, predstavnika zaposlenih i sindikata, koji su dužni da sarađuju u postupku utvrđivanja njihovih prava, obaveza i odgovornosti koja se odnose na zaštitu i zdravlje na radu. Strategija obuhvata sve društveno – ekonomske sfere, kako bi se ostvarila vizija onog što želi da se dostigne – potpuna primjenu propisa, promjena svijesti o važnosti primjene mjera zaštite i zdravlja na radu, društveno odgovorne kompanije i odgovorno društvo u cjelini.

Skupština Crne Gore je na sjednici od 25. jula 2014. godine, donijela Zakon o zaštiti i zdravlju na radu ("Službeni list Crne Gore", broj 34/14). Ovim zakonom je stavljen van snage Zakon o zaštiti na radu ("Službeni list RCG", broj 79/04 i "Službeni list Crne Gore", br. 26/10 i 40/11). Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i zdravlju na radu ("Službeni list Crne Gore", broj 44/18) je donesen 6. jula 2018. godine.

ZAKONSKI OKVIR ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU

2. USLOVI, VIZIJA I MISIJA ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU

Uslovi i vizija zaštite i zdravlja na radu ogleda se u tome da je potrebno osigurati razvoj prevencije i unaprijeđivanja zaštite i zdravlja na radu zbog bezbjednih i zdravih radnih mjesta, koja će stvoriti adekvatne uslove za rad kako zaposlenim tako i poslodavcima, rastu produktivnosti, konkurentnosti i privrednom razvoju.

Misija je postavljanje i primjena standarda kvaliteta u zaštiti i zdravlju na radu, jačanje kvaliteta rada stručnih lica za poslove zaštite na radu, podizanje svijesti, sistemu praćenja i analize podataka, razmjena dobre prakse, informisanje i unaprjeđivanje znanja u području zaštite i zdravlja na radu.

Osnovi ciljevi koji će se ostvariti aktivnostima nosioca kreiranja politike zaštite i zdravlja na radu u saradnji s drugim učesnicima na ovom području su:

- jačanje politike koja se bavi zaštitom i zdravljem na radu, uključujući integriranje zaštite i zdravlja na radu zaposlenih u druge sektorske politike i iznalaženje novih sinergija;

- smanjenje broja povreda na radu u odnosu na radno mjesto i životnu sredinu;
- smanjenje broja profesionalnih bolesti i bolesti u vezi sa radom;
- smanjenje broja povreda na radu koje su uzročno vezane za ispunjavanje radnih obaveza;
- poboljšanje zdravstvenog stanja zaposlenih (prevencija);
- smanjenje privrednih gubitaka zbog povreda na radu, profesionalnih bolesti i bolesti u vezi sa radom (bolovanja, prijevremene i invalidske penzije).

Navedene ciljeve moguće je ostvariti zajedničkim djelovanjem svih subjekata nadležnih za zaštitu i zdravlje na radu zaposlenih kako bi se:

- spriječili, odnosno smanjili brojni i različiti rizici na radu i u vezi s radom;
- spriječili rizici koji proizlaze iz novih tehnologija;
- podigao nivo zaštite i zdravlja na radu u svim djelatnostima, a posebno prema subjektima odgovornim za zaštitu i zdravlja na radu zaposlenih za koje postoji pretpostavka da nijesu ispoštovane zakonske odredbe po tom pitanju;
- pružila zaštitu posebnim kategorijama (zaposlenih žena za vrijeme trudnoće, lica mlađih od 18 godina života, kao i lica sa invaliditetom).

Sprovođenjem odgovarajućih aktivnosti moguće je:

- uspostaviti sastav za prikupljanje i obradu podataka, njihovu analizu, istraživanje kao i planiranje i preduzimanje odgovarajućih aktivnosti;
- ostvariti osnovni strateški cilj "sigurna i zdrava radna mjesta";
- kontinuirano unapređivanje cjelokupnog područja zaštite i zdravlja na radu

3. ZAKON O ZAŠТИTI I ZDRAVLJU NA RADU

U Crnoj Gori su donošenjem Zakona o zaštiti i zdravlju na radu ispoštovani zahtjevi koji proizlaze iz međunarodnih akata, pregovaračkog procesa u pristupanju Crne Gore EU i postavljenih ciljeva koji se odnose na usklađivanje propisa za oblast zaštite i zdravlja na radu sa EU zakonodavstvom.

Zaštita i zdravlje na radu obezbjeđuje se i sprovodi primjenom savremenih tehničko-tehnoloških, organizacionih, zdravstvenih, socijalnih i drugih mjera i sredstava zaštite u skladu sa Zakonom, drugim propisima, ratifikovanim i objavljenim međunarodnim ugovorima. Zakon, po poglavljima, utvrđuje opšte uslove i mjere zaštite; prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca; prava, obaveze i odgovornosti zaposlenih; organizovanje poslova zaštite i zdravlja na radu kod poslodavca; evidencije, izvještaje i saradnju; nadzor i kaznene odredbe.

Odredbe Zakon primjenjuju se na zaposlene koji rade na teritoriji Crne Gore kod pravnih lica i preduzetnika u svim djelatnostima, državnim organima, organima državne uprave, odnosno jedinicama lokalne samouprave, zaposlene koji su upućeni

na rad u inostranstvo, ako su propisima zemlje prijema predviđene nepovoljnije mjere zaštite i zdravlja na radu od onih koje su predviđene ovim zakonom, ako posebnim zakonom nije drukčije određeno. Odredbe Zakona se primjenjuju i na sva lica koja su po bilo kom pravnom osnovu prisutna u radnom procesu kod poslodavca.

U posebnom poglavljtu zakona koje reguliše prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca u vezi sa zaštitom i zdravljem na radu, poslodavac ima obvezu da obezbjedi zaštitu i zdravlje na radu svojih zaposlenih u svim aspektima povezanim s radom, a naročito zaštitu i zdravlje na radu zaposlenih žena za vrijeme trudnoće, lica mlađih od 18 godina života, kao i lica sa invaliditetom. To znači da poslodavac mora da preduzme mjere zaštite (svi koraci, preventivne i druge mjere koje se preduzimaju ili planiraju na svim nivoima rada kod poslodavca, radi sprječavanja ili smanjivanja rizika po život i zdravlje zaposlenih), uključujući i zaštitu od povreda na radu profesionalnih bolesti i bolesti u vezi sa radom, informisanje; ospozobljavanje i provjeru ospozobljenosti zaposlenih; saradnju sa zaposlenim, predstavnikom zaposlenih i sindikatom; ospozobljavanje predstavnika zaposlenih. Poslodavac je dužan da doneće akt o procjeni rizika za sva radna mjesta, utvrdi način i mjere za otklanjanje rizika i obezbijedi njihovo sprovođenje. U aktu o procjeni rizika poslodavac određuje radna mjesta sa povećanim rizikom, zdravstvene zahtjeve za određeni rad koje moraju da ispunjavaju zaposleni u radnom procesu ili za korišćenje pojedinih sredstava za rad na osnovu stručne ocjene ovlašćene ustanove za zdravstvenu zaštitu zaposlenih. Poslodavac organizacijom rada i radnog procesa obezbijeduje mjere zaštite u skladu sa zakonom; daje zaposlenima na upotrebu sredstva za rad i to samo ako posjeduje stručni nalaz, odnosno izvještaj o njihovim izvršenim pregledima i ispitivanjima, sa ocjenom da su na njima obezbijedene propisane mjere zaštite; nabavlja i izdaje na upotrebu sredstva za rad i sredstva i opremu lične zaštite na radu neophodne za radno mjesto na kojem je raspoređen zaposleni, samo ako za njih raspolaze sa propisanom dokumentacijom na službenom jeziku i jezicima u službenoj upotrebi, u kojoj je proizvođač, odnosno isporučilac naveo sve bezbjednosno-tehničke podatke koji su važni za ocjenjivanje rizika na radu i da su obezbijedene sve mjere zaštite koje su određene dokumentacijom u skladu sa propisima o zaštiti i zdravlju na radu; prilikom zasnivanja radnog odnosa ospozobljava zaposlenog za bezbjedan rad, kao i u slučaju raspoređivanja zaposlenog na drugo radno mjesto, te uvođenja nove tehnologije, uvođenja novih ili zamjene sredstava za rad, promjene procesa rada i ponovnog raspoređivanja na rad zaposlenog poslije odsustvovanja koje je trajalo duže od godinu dana.

3.1. Načela prevencije

Poslodavac je dužan da sprovodi mjere zaštite i zdravlja na radu koje se temelje na sljedećim načelima:

- izbjegavanje rizika;
- procjenjivanje rizika;

- eliminisanje rizika na izvoru;
- prilagođavanje rada i radnog mesta zaposlenom, naročito u pogledu konstruisanja radnog mesta, izboru sredstava za rad, izboru radnih i proizvodnih metoda sa osvrtom na naročito izbjegavanje monotonog rada i rada pri već određenoj brzini i smanjenja njihovog dejstva na zdravlje;
- prilagođavanje tehničkom napretku;
- zamjena opasnih bezopasnim ili manje opasnim okolnostima;
- razvoja sveobuhvatne politike zaštite i zdravlja na radu, koja uključuje tehnologiju, organizaciju rada, radne uslove, međuljudske odnose i faktore radne sredine;
- davanje prednosti kolektivnim mjerama zaštite u odnosu na individualne mjere zaštite;
- davanje odgovarajućih uputstava i obavještenja zaposlenim.

Poslodavac, saglasno prirodi djelatnosti, broju zaposlenih, organizaciji i načinu rada, prava, obaveze i odgovornosti zaštite i zdravlja na radu uređuje aktom ili ugovorom o radu zaključenim sa zaposlenim.

U skladu s međunarodnim dokumentima iz ove oblasti, naš zakon predviđa dužnosti poslodavca da sarađuje sa zaposlenim, prestavnikom zaposlenih i sindikatom, a naročito u vezi sa:

- svakom mjerom koja može značajno uticati na zaštitu i zdravlje na radu;
- postavljanjem stručnog lica za zaštitu i zdravlje na radu, određivanjem lica za sprovođenje mjera prve pomoći, zaštite od požara i evakuacije zaposlenih i aktivnostima u vezi sa zaštitom i zdravljem na radu;
- podacima o procjeni rizika i mjerama zaštite, uključujući i one rizike sa kojima se suočavaju grupe zaposlenih izloženih posebnim rizicima;
- odlukama o mjerama zaštite koje se moraju preduzeti, kao i ako je potrebno o sredstvima i opremi lične zaštite na radu koja se koriste;
- evidencijama i izvještajima o povredama na radu koje su za posljedicu imale odsustvo zaposlenog sa rada duže od tri radna dana;
- izvještajima o povredama na radu svojih zaposlenih;
- mjerama i radnjama inspekcijskih i drugih organa nadležnih za zaštitu i zdravlje na radu;
- angažovanjem pravnog lica ili preduzetnika za obavljanje stručnih poslova;
- planiranjem i organizovanjem osposobljavanja i provjere osposobljenosti iz zaštite i zdravlja na radu.

Poslodavac organizacijom rada i radnog procesa obezbijeđuje mjere zaštite, a dužan je i da obezbijedi da pristup mjestu rada u radnoj sredini na kojem prijeti ozbiljna opasnost od povređivanja ili zdravstvenih oštećenja imaju samo ona lica koja su osposobljena za bezbjedan rad na tom radnom mjestu i koja su dobila posebna uputstva, a opremljena su odgovarajućim sredstvima i opremom lične zaštite na radu, kao i da svako lice koje se po bilo kom osnovu nalazi u

radnoj prostoriji, krugu poslodavca ili gradilištu upozori na opasna mjesta ili na štetnosti po zdravlje koje se javljaju u tehnološkom procesu, kao i na mјere zaštite koje mora da primjeni.

Poslodavac, zaposleni, predstavnik zaposlenih i sindikat, shodno Zakonu, sarađuju u postupku utvrđivanja prava, obaveza i odgovornosti koja se odnose na zaštitu i zdravlje na radu, a poslodavac je dužan da predstavniku zaposlenih i sindikatu omogući da svoje primjedbe u vezi sa zaštitom i zdravljem na radu dostave nadležnom inspektoru.

Zakonodavac je omogućio potpunu usklađenost našeg zakona sa međunarodnim propisima u odnosu na socijalni dijalog i saradnju između poslodavaca sa jedne strane i zaposlenih sa druge, u cilju poboljšanja bezbjednosti i obezbjeđivanja bezbjednih radnih mјesta.

3.2. Radna mјesta sa posebnim uslovima rada

Radna mјesta sa posebnim uslovima rada su radna mјesta na koja mogu biti raspoređeni i obavljati poslove tih radnih mјesta samo zaposleni koji, pored opštih uslova za zasnivanje radnog odnosa, ispunjavaju i posebne uslove u pogledu pola, godina života, školske spreme, stručne sposobljenosti, zdravstvenog stanja i psihičkih sposobnosti. Poslodavac ne može da rasporedi zaposlenog na radno mјesto sa posebnim uslovima rada, ukoliko prethodno ne utvrdi da zaposleni ispunjava posebne uslove koji su propisani. Poslodavac je dužan da obezbijedi da pristup mјestu rada u radnoj sredini na kome prijeti ozbiljna i/ili određena opasnost od povređivanja ili zdravstvenih oštećenja imaju samo ona lica koja su sposobljena za bezbjedan rad na tom radnom mјestu, koja su dobila posebna uputstva za rad na takvom mјestu i koja su opremljena odgovarajućim sredstvima i opremom lične zaštite na radu, kao i da svako lice koje se po bilo kom osnovu nalazi u radnoj prostoriji, krugu poslodavca ili gradilištu upozori na opasna mјesta ili na štetnosti po zdravlje koje se javljaju u tehnološkom procesu, na mјere zaštite koje mora da primjeni i da ga usmjeri na bezbjedne zone za kretanje. Poslodavac je dužan da na mjestima rada, kao i sredstvima za rad postavi natpise, upozorenja na službenom jeziku i jezicima u službenoj upotrebi i znakove zaštite i zdravlja na radu.

Poslodavac sistemski uređuje zaštitu i zdravlje na radu tako što:

- kao investitor od ovlašćenog pravnog lica ili preduzetnika obezbijedi reviziju (ocjenu) da je tehnička dokumentacija izrađena u skladu sa propisima koji se odnose na zaštitu i zdravlje na radu, tehničkim propisima i standardima, da je obezbijeđena zaštita zaposlenih u objektima za koje je izrađena tehnička dokumentacija za proces rada koji će se obavljati u njima, odnosno da su ispunjeni uslovi iz tehnološkog projektnog zadatka
- vrši ispitivanje uslova radne sredine, odnosno projektovanjem, izgradnjom novih i rekonstrukcijom postojećih objekata, korišćenjem i održavanjem teh-

noloških procesa rada sa pripadajućim objektima i sredstvima za rad, obezbijeđuje da se rad zaposlenih obavlja na bezbjedan i zdrav način, a hemijske, fizičke i biološke materije, eksplozivna atmosfera, azbest, mikroklima i osvjetljenje na radnim mjestima i u radnim i pomoćnim prostorijama usklađuje sa propisanim mjerama zaštite i zdravlja na radu i normativima za djelatnost koja se obavlja na tim radnim mjestima i u tim prostorijama

- pri izgradnji, rekonstrukciji ili rušenju objekta, poslodavac koji izvodi radove izrađuje plan mjera zaštite i zdravlja na radu
- daje zaposlenim sredstva za rad na upotrebu, samo ako posjeduje stručni nalaz odnosno izvještaj o njihovim izvršenim pregledima i ispitivanjima, sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite
- prava, obaveze i odgovornosti zaštite i zdravlja na radu zaposlenih uređuje aktom ili ugovorom o radu zaključenim sa zaposlenim
- donosi akt o procjeni rizika za sva radna mjesta, utvrđuje način i mjere za otklanjanje rizika i obezbijeđuje njihovo sprovođenje
- mijenja akt o procjeni rizika u slučaju adaptacije, rekonstrukcije, havarije, generalnog remonta, teške, kolektivne i smrtnе povrede na radu i promjene djelatnosti
- obezbijeđuje da pristup mjestu rada u radnoj sredini na kome prijeti ozbiljna i/ili određena opasnost od povređivanja ili zdravstvenih oštećenja imaju samo ona lica koja su sposobljena za bezbjedan rad na tom radnom mjestu, koja su dobila posebna uputstva za rad na takvom mjestu i koja su opremljena odgovarajućim sredstvima i opremom lične zaštite na radu
- obezbijeđuje zdravstveni pregled zaposlenih koji se raspoređuju na radna mjesta sa posebnim uslovima rada, odnosno sa povećanim rizikom i u slučajevima ponovnog angažovanja zaposlenog, koji je odsustvovao sa rada na tom radnom mjestu duže od godinu dana
- na zahtjev zaposlenog obezbijeđuje zdravstveni pregled, najmanje jednom u periodu od tri godine
- zaposlenog raspoređuje na drugo radno mjesto koje odgovara njegovim zdravstvenim sposobnostima
- vrši sposobljavanje za bezbjedan i zdrav rad zaposlenog kod zasnivanja radnog odnosa, raspoređivanja na drugo radno mjesto, uvođenja nove tehnologije, uvođenja novih ili zamjene sredstava za rad, promjene procesa rada i ponovnog raspoređivanja na rad poslije odsustvovanja koje je trajalo duže od godinu dana
- donosi program o sposobljavanju za bezbjedan rad zaposlenih
- zaključuje poseban ugovor o organizovanju i sprovođenju mjera zaštite, kao i o međusobnim pravima, obavezama i odgovornostima prije početka izvođenja radova, u slučaju da dva ili više poslodavaca istovremeno izvode radove i isti dostavlja Inspekciji rada, najkasnije pet dana prije početka radova
- informiše zaposlenog ili predstavnika zaposlenih pisanim putem o pitanjima koja se odnose na zaštitu i zdravlje na radu ili im omogućuje pristup podacima

- sarađuje sa zaposlenim, predstavnikom zaposlenih i sindikatom u postupku utvrđivanja prava, obaveza i odgovornosti koja se odnose na zaštitu i zdravlje na radu
- zaposlene, odnosno predstavnike zaposlenih ne dovodi u nepovoljniji položaj zbog obavljanja poslova
- omogućuje odgovarajuće odsustvo sa rada, uz naknadu zarade kao da je na radu i pruža sva potrebna sredstva za obavljanje poslova u vezi zaštite i zdravlja na radu
- nabavlja, izdaje na upotrebu i obezbijeđuje da zaposleni sredstva za rad i sredstva i opremu lične zaštite na radu neophodne za njegovo radno mjesto koristi u skladu sa njihovom namjenom
- preduzime potrebne mjere i određuje zaposlene za pružanje prve pomoći, zaštitu od požara i evakuaciju zaposlenih
- obaviještava sve zaposlene koji su ili bi mogli biti izloženi ozbiljnoj ili neposrednoj opasnosti o vrsti rizika i o mjerama zaštite i tom prilikom mjerama i uputstvima, zaposlenim omogućava zaustavljanje rada i upućivanje na bezbjedno mjesto
- osigurava zaposlene od povreda na radu, profesionalnih bolesti i bolesti u vezi sa radom
- radi organizovanja i obavljanja stručnih poslova zaštite i zdravlja na radu određuje stručno lice, organizuje stručnu službu ili angažuje pravno lice ili preduzetnika koji ima ovlašćenje za obavljanje stručnih poslova
- obezbijeđuje stručnom licu ili stručnoj službi prava iz zakona
- ovlašćenu organizaciju prethodno upoznaje sa tehnološkim procesom, rizicima u procesu rada, preduzetim mjerama za otklanjanje rizika i omogućava joj slobodan pristup odgovarajućim podacima o mjerama zaštite, kao i o zaposlenim
- odmah, a najkasnije u roku od 24 sata od nastanka, pisano prijavljuje Inspekciji rada svaku smrtnu, kolektivnu, tešku i drugu povredu na radu, koja uzrokuje odsustvo zaposlenog sa rada duže od tri radna dana, kao i opasnu pojavu koja bi mogla da ugrozi zaštitu i zdravlje zaposlenih
- izdaje zaposlenom koji je povrijeđen i zdravstvenoj ustanovi u kojoj je izvršen pregled zaposlenog izvještaj o povredi na radu
- itd.

3.3. Mjere zaštite i zdravlja na radu

Mjere zaštite planiraju se i obezbjeđuju u svim procesima rada kod poslodavca, sprječavanja ili smanjivanja rizika po život i zdravlje zaposlenih, u postupku:

- projektovanja, izgradnje, korišćenja i održavanja objekata namijenjenih za radne i pomoćne prostorije, kao i objekata namijenjenih za rad na otvorenom prostoru, u cilju bezbjednog odvijanja procesa rada;
- projektovanja, izgradnje, korišćenja i održavanja tehnoloških procesa rada sa svim pripadajućim sredstvima za rad, u cilju bezbjednog rada zaposlenih i

uskladišvanja hemijskih, fizičkih i bioloških štetnosti, mikroklime i osvjetljenja na radnim mjestima i u radnim i pomoćnim prostorijama sa propisanim mjerama i normativima za djelatnost koja se obavlja na tim radnim mjestima i u tim radnim prostorijama;

- projektovanja, izrade, korišćenja i održavanja sredstava za rad, konstrukcija i objekata za kolektivnu zaštitu i zdravlje na radu, pomoćnih konstrukcija i objekata i drugih sredstava koja se koriste u procesu rada ili koja su na bilo koji način povezana sa procesom rada, tako da se u toku njihove upotrebe sprječava povrjeđivanje ili oštećenje zdravlja zaposlenih;
- proizvodnje, pakovanja, prevoza, skladištenja, upotrebe i uništavanja opasnih materija, na način i po propisima i pravilima kojima se otklanjamaju mogućnosti povrjeđivanja ili oštećenja zdravlja zaposlenih;
- projektovanja, proizvodnje i korišćenja sredstava i opreme lične zaštite na radu, čijom se upotrebom otklanjamaju rizici ili opasnosti koji nijesu mogli da budu otklonjeni primjenom odgovarajućih mjera zaštite;
- obrazovanja, vaspitanja i ospozobljavanja u oblasti zaštite i zdravlja na radu.

Mjere zaštite i zdravlja ne smiju da proizvode troškove za zaposlenog.

3.4. Zdravstveni pregled zaposlenih

Poslodavac je dužan da obezbijedi zdravstveni pregled zaposlenih koji se raspoređuju na radna mjesta sa posebnim uslovima rada, odnosno sa povećanim rizikom i u slučajevima ponovnog angažovanja zaposlenog koji je odustvovao sa rada na tom radnom mjestu duže od godinu dana. Ako se u postupku zdravstvenog pregleda utvrdi da zaposleni ne ispunjava posebne zdravstvene uslove za obavljanje poslova na radnom mjestu sa posebnim uslovima rada, odnosno sa povećanim rizikom, poslodavac je dužan da ga rasporedi na drugo radno mjesto koje odgovara njegovim zdravstvenim sposobnostima, u skladu sa aktom o sistematizaciji.

3.5. Zaštita od požara, evakuacija i spašavanje i ozbiljna ili neposredna opasnosti

U posebnom poglavljtu su propisane i druge obaveze poslodavca. On je dužan da pruži zaštitu od požara, evakuaciju i spašavanje. Poslodavac je dužan da u svakom objektu, uzimajući u obzir tehnološki proces, materijale koji se koriste pri radu, skladištenje materijala i veličinu objekta, preduzme sve mjere kako bi se izbjegao požar, a ukoliko

do njega ipak dođe, da se mjere opasnosti po bezbjednost i zdravlje zaposlenih i drugih prisutnih lica, svedu na minimum.

U zavisnosti od prirode procesa rada, poslodavac preduzma mjere i određuje zaposlene za pružanje prve pomoći, zaštitu od požara i evakuaciju zaposlenih u zavisnosti od vrste radnog mjesta i dje- latnosti, kao i od broja zaposlenih i pri- sustva drugih lica; obezbijeđuje vezu sa drugim službama, posebno u pogle-

du prve pomoći, hitne medi- cinske pomoći, spašavanja i zaštite od požara. Posloda- vac je dužan da obavijesti sve zaposlene koji su izlo- ženi ozbiljnoj ili neposred- noj opasnosti ili bi to mogli biti o vrsti rizika i o mjerama zaštite. Poslodavac mora da, prilikom ozbiljne, nepo- sredne i neizbjježne opasnosti, mjer- ma i uputstvima, zaposlenim omogući zaustav-

Ijanje rada i upućivanje na bezbjedno mjesto i ne može od zaposlenih da zahtijeva da nastave rad u situaciji u kojoj postoji ozbiljna i neposredna opasnost, osim u slučaju spašavanja ljudskih života.

3.6. Informisanje zaposlenih

Obaveza poslodavca je da informiše zaposlene o pravima i obavezama koje se odnose na zaštitu i zdravlje na radu i na taj način omogućavanje pristupa:

- procjeni rizika i mjerama zaštite, uključujući i one rizike sa kojima se suočava- ju grupe zaposlenih izloženih posebnim rizicima;
- odlukama o mjerama zaštite koje se moraju preduzeti, kao i ako je potrebno o sredstvima i opremi lične zaštite na radu koja se koristi;
- evidencijama i izvještajima o povredama na radu koje su za posljedicu imale odsustvo zaposlenog sa rada duže od tri radna dana;
- izvještajima o povredama na radu svojih zaposlenih;
- podacima nastalim iz mjera i radnji inspekcijskih i drugih organa nadležnih za zaštitu i zdravlje na radu.

Poslodavac je dužan da informiše pisanim putem zaposlene i njihove predstavnike o svakoj vrsti rizika na svim radnim mjestima, mjerama zaštite kao i o načinu organizovanja i pružanja prve pomći, zaštite od požara, postupku evakuacije i licima kojasu zadužena za sproveđenje ovih mjera.

Poslodavac mora da na radnim mjestima i sredstvima za rad istakne posebna upozorenja i znakove u vezi sa zaštitom i zdravljem na radu.

3.7. Predstavnik zaposlenih

Da bi se omogućila saradnja i dijalog između poslodavca i zaposlenih, pored neposredne saradnje, zakon uvodi predstavnika zaposlenih za zaštitu i zdravlje na radu. Zaposleni, odnosno predstavnici zaposlenih ne smiju da budu dovedeni u nepovoljniji položaj zbog obavljanja poslova iz oblasti zaštite i zdravlja na radu. Poslodavac je dužan da predstavniku zaposlenih omogući odgovarajuće odsustvo sa rada, uz naknadu, i da pruži sva potrebna sredstva za obavljanje poslova u vezi zaštite i zdravlja na radu.

3.8. Osposobljavanje za bezbjedan rad i zdrav rad

Poslodavac je dužan da izvrši osposobljavanje za bezbjedan i zdrav rad zaposlenog kod:

- zasnivanja radnog odnosa;
- raspoređivanja na drugo radno mjesto;
- uvođenja nove tehnologije, uvođenja novih ili zamjene sredstava za rad;
- promjene procesa rada i ponovnog raspoređivanja na rad poslije odsustovanja koje je trajalo duže od godinu dana.

Osposobljavanje se sprovodi po programu osposobljavanja u toku radnog vremena, a troškove osposobljavanja snosi poslodavac. Osposobljavanje zaposlenih za bezbjedan i zdrav rad poslodavac obavlja teorijski i praktično, a provjera se obavlja na mjestu rada. Poslodavac je obavezan da zaposlenog, u toku osposobljavanja za bezbjedan rad, upozna sa svim vrstama opasnosti na poslovima na koje ga raspoređuje i o konkretnim mjerama zaštite koje su potrebne radi otklanjanja opasnosti po život, odnosno oštećenje zdravlja. Nakon završenog za bezbjedan i zdrav rad izdaje se uvjerenje o osposobljenosti za za bezbjedan i zdrav rad.

3.2. Obavljanje stručnih poslova zaštite i zdravlja na radu

Poslodavac organizuje i obavlja stručne poslove u zavisnosti od organizacije, prirode i obima procesa rada, broja zaposlenih koji učestvuju u procesu rada, broja radnih smjena, procijenjenih rizika i broja lokacijski odvojenih jedinica. U cilju obavljanja poslove iz oblasti zaštite i zdravlja na radu može da:

- odredi stručno lice;
- organizuje stručnu službu za zaštitu i zdravlje na radu;
- angažuje pravno lice ili preduzetnika koji ima ovlašćenje za obavljanje stručnih poslova (ovlašćena organizacija).

Stručna služba ne može da obavlja stručne poslove za druge poslodavce, a poslodavac je odgovaran za zaštitu i zdravlje na radu zaposlenih bez obzira na način organizovanja i obavljanja tih poslova.

Stručna lica su neposredno odgovorna poslodavcu i ne smiju da budu dovedena u nepovoljniji položaj zbog svojih aktivnosti vezanih za zaštitu i zdravlje na radu. Stručno lice, prije raspoređivanja na ove poslove, dužno je da položi stručni ispit za lica koja se bave poslovima zaštite i zdravlja na radu.

Nadležnosti stručnog lica, odnosno stručne službe su:

- savjetovanje poslodavca pri planiranju, izboru i održavanju sredstava za rad i sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu;
- savjetovanje poslodavca kod opremanja i uređivanja radnog mesta, uzimajući u obzir i uslove radne sredine;
- učestvovanje u izradi stručne podloge za akt o procjeni rizika;
- organizuje prethodna i periodična ispitivanja uslova radne sredine (hemijskih, fizičkih i bioloških štetnosti, mikroklimе i osvijetljenosti);
- organizuje periodične pregledе i ispitivanja sredstava za rad, električnih i drugih instalacija;
- predlaganje mjera za poboljšanje uslova rada, naročito na radnim mjestima sa posebnim uslovima rada, odnosno povećanim rizicima;
- na svim poslovima kod poslodavca praćenje primjenu mjera zaštite i održavanja sredstava za rad i sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu u ispravnom stanju;
- obezbjeđivanje uputstva za bezbjedan rad i kontrolisanje njihove primjene;
- praćenje stanja u vezi sa povredama na radu i profesionalnim bolestima, kao i bolestima u vezi sa radom, učestvovanje u utvrđivanju njihovih uzroka i premanje izvještaja sa predlozima mjera za poslodavca;
- pripremanje i učestvovanje u osposobljavanju zaposlenih za bezbjedan rad;
- predlaganje mjere zabrane rada na radnom mjestu ili upotrebe sredstva za rad, u slučaju kada se utvrdi neposredna opasnost po život ili zdravlje zaposlenog, o čemu se poslodavca i predstavnika zaposlenih odmah obavještavaju;
- neposredno sarađvanje i koordiniranje po svim pitanjima iz oblasti zaštite i zdravlja na radu sa ovlašćenom ustanovom za zdravstvenu zaštitu zaposlenih;
- vođenje i staranje o evidencijama iz zaštite i zdravlja na radu.

Stručne poslove može da obavlja pravno lice i preduzetnik, koje ispunjava uslove u pogledu kadra, organizacije, tehničkih i drugih uslova koje propisuje Ministarstvo rada i socijalnog staranja kojem se i podnosi zahtjev sa potrebnom dokumentacijom. Rješenje se izdaje na rok od tri godine i može se obnoviti. Mi-

nistarstvo rada i socijalnog staranja oduzeće ovlašćenje za obavljanje stručnih poslova i brisati iz registra ovlašćenu organizaciju ukoliko prestane da ispunjava propisane uslove za obavljanje stručnih poslova ili ne obavlja stručne poslove za koje je izdato ovlašćenje.

Ovlašćena organizacija, odnosno stručna služba obavlja sljedeće poslove:

- izradu akta o procjeni rizika, sa predlogom mjera za njihovo otklanjanje;
- periodične preglede i ispitivanja sredstava za rad, električnih i drugih instalacija i sredstava i opreme lične zaštite na radu;
- ispitivanje uslova radne sredine (hemijskih, fizičkih i bioloških štetnosti, osvjetljenosti i mikroklima);
- reviziju (ocjenu) tehničke dokumentacije sa aspekta primijenjenosti mjera zaštite, tehničkih propisa i standarda, radi utvrđivanja obezbijeđenosti zaštite zaposlenih u objektima za koje je urađena tehnička dokumentacija, za procese rada koji će se obavljati u njima;
- ospozobljavanje i provjeru ospozobljenosti za bezbjedan rad zaposlenih;
- i druge poslove.

3.10. Prava, obaveze i odgovornosti zaposlenih

Posebno poglavlje zakona utvrđuje prava, obaveze i odgovornosti zaposlenih. Pravo i obaveza svakog zaposlenog je da se prije početka rada upozna sa mjerama zaštite na poslovima radnog mjeseta na koje je raspoređen, kao i da se osposobljava za njihovo sprovođenje; da poslodavcu daje predloge, primjedbe i obavještenja u vezi sa zaštitom i zdravljem na radu; kao i da obavi zdravstveni pregled koji odgovara riziku za zaštitu i zdravlje na radnom mjestu, na koji ga upućuje poslodavac.

Zaposleni ima pravo da odbije da radi, ako:

- prethodno nije upoznat sa svim opasnostima ili štetnostima, odnosno rizicima na radu ili ako mu poslodavac nije obezbijedio propisani zdravstveni pregled;
- je izložen neposrednoj opasnosti po život i zdravlje zbog toga što nijesu sprovedene propisane mjere zaštite, sve dok se te mjere ne obezbijede;
- na sredstvu za rad nijesu obezbijedene propisane mjere zaštite i time mu je neposredno ugrožen život i zdravlje.

U slučaju odbijanja rada zapoleni je dužan da se pisano obrati poslodavcu radi preduzimanja mjera koje po njegovom mišljenju nijesu sprovedene, a poslodavac ukoliko smatra da takav zahtjev nije opravdan mora odmah da obavijesti Inspekciju rada. U slučaju ozbiljne i neposredne opasnosti po život i zdravlje, zaposleni može da preduzme odgovarajuće mjere u skladu sa svojim znanjem i tehničkim sredstvima koja su mu na raspolaganju, a u slučaju neizbjježne opasnosti ima pravo da napusti opasno radno mjesto, radni proces, odnosno radnu sredinu.

Zaposleni je, između ostalog, obavezan da za vrijeme rada u skladu sa osposobljenošću i uputstvima koja je dobio od poslodavca primjenjuje mjere zaštite i vodi računa o svojoj i zaštiti i zdravlju na radu drugih zaposlenih na koje utiče svojim radom ili postupcima, kao i da namjenski koristi sredstva za rad, opasne materije, sredstva i opremu lične zaštite na radu i zaštitne uređaje, sarađuje sa poslodavcem i stručnim licem; i da u skladu sa svojim saznanjima odmah obavijesti poslodavca, pisano ili usmeno, ili preko predstavnika zaposlenih, o nepravilnostima, nedostacima, štetnostima, opasnostima ili drugoj pojavi koja bi na radnom mjestu mogla da ugrozi njegovu ili zaštitu i zdravlje drugih zaposlenih.

3.11. Zabrana upotrebe sredstava zavisnosti

Zaposleni ne može da započne i obavlja rad pod uticajem sredstava zavisnosti (alkohol, droga i sl.) i dužan je da se podvrgne provjeri da li je pod uticajem tih sredstava, na način i po postupku utvrđenim aktom poslodavca.

3.12. Sprovođenje zakona

Podzakonska akta koja se odnose na zaštitu i zdravlje na radu donosi ministar rada i socijalnog staranja.

Nadzor nad sprovođenjem Zakona, propisa donijetih na osnovu njega i tehničkim i drugim mjerama koje se odnose na zaštitu i zdravlje na radu vrši Inspekcija rada, preko inspektora rada za oblast zaštite i zdravlja na radu, ako zakonom nije određeno da nadzor u sprovođenju tih propisa u određenim djelatnostima vrše i drugi organi. U vršenju inspekcijskog nadzora inspektor rada za oblast zaštite i zdravlja na radu, pored obaveza i ovlašćenja utvrđenih zakonom, ima obavezu i ovlašćenje da izvrši uviđaj teških, kolektivnih i smrtnih povreda na radu.

4. STATISTIKA U POLJOPRIVREDI I ŠUMARSTVU

Prema podacima Uprave za statistiku (MONSTAT) od ukupnog broja zaposlenih 182.368 u Crnoj Gori, 2178 je zaposleno u sektoru Poljoprivrede, šumarstva i ribarstva.

4.1. Statistika u poljoprivredi

Strukturna istraživanja u okviru Odsjeka statistike poljoprivrede i ribarstva su popis poljoprivrede (sprovodi se sveobuhvatno na cijeloj teritoriji Crne Gore svake desete godine, a zadnji je sproveden 2010. godine) i trogodišnja istraživanja o strukturi poljoprivrednih gazdinstava koja se sprovode na uzorku između dva

popisa (prvi put sprovedeno istraživanje 2016. godine). Popisom su obuhvaćena porodična poljoprivredna gazdinstva kao i pravna i fizička lica (privredna društva) koja obavljaju poljoprivrednu djelatnost. Istraživanje o strukturi poljoprivrednih gazdinstava sprovedeno je u novembru 2016. godine. Podaci su prikupljeni anketnom metodom. Ukupan broj poljoprivrednih gazdinstava u 2016. godini je bio 43.791, dok je u 2010. godini bio 48.870 (index 2016/2010 je 89,6). Ukupna površina korišćenog poljoprivrednog zemljišta u 2016. godini je bio 25.5845,8 ha, dok je u 2010. godini bio 22.1297,6 ha (index 2016/2010 je 115,6). Prema istom istraživanju manje od bez poljoprivrednog zemljišta je u 2016. godini bilo 311 domaćinstava, a u 2010 godini 593, manje 0,10 ha korišćenog poljoprivrednog zemljišta 1.560 domaćinstava, a u 2010. godini 2.515, dok je od 5-6 ha imalo u 2016. godini 1.462 domaćinstava, a u 2010. godini 2010. godini 1057 domaćinstava. Prema istom istraživanju dobijeni su sljedeći podaci:

Struktura poljoprivrednih gazdinstava:

Poljoprivredna gazdinstva	Vinogradni		Voćnjaci		Rasadnici		Višegodišnje livade i pašnjaci	
	broj gazdinstava	površina	broj gazdinstava	površina	broj gazdinstava	površina	broj gazdinstava	površina
SPG 2016	2061	2860,4	8900	2551,4	49	74,5	36363	241333,2
PP 2010	2001	2535,7	5328	1529,2	128	32,1	43142	210182,0

Poljoprivredna gazdinstva prema broju stoke i živine:

Poljoprivredna gazdinstva	Ukupan broj gazdinstva	Goveda			Ovce			Koze		
		gazdinstva	ukupno	krave za mužu	gazdinstva	ukupno	ovce za mužu	gazdinstva	ukupno	koze za mužu
SPG 2016	31260	21939	89269	59583	5514	191992	95243	3365	31458	21429
PP 2010	32675	24624	80209	51145	6088	229037	131739	3583	35756	21606

Poljoprivredna gazdinstva	Svinje			Živila		Konji, magarci, mule	
	gazdinstva	ukupno	suprasne krmače	gazdinstva	broj	gazdinstva	broj
SPG 2016	13607	55841	1966	17067	835705	2775	3947
PP 2010	13469	47673	1646	16313	620802	3122	4397

Poljoprivredna gazdinstva sa govedima prema veličini razreda stada:

Poljoprivredna gazdinstva	Broj gazdinstava	Veličina razreda prema ukupnom broju goveda							
		bez goveda	1 – 2 grla	3 – 9 grla	10 – 19 grla	20 – 29 grla	30 – 49 grla	50 – 99 grla	100 grla i više
SPG 2016	43791	21852	11684	8512	1444	179	76	32	12
PP 2010	48870	24246	15024	8512	917	91	52	21	7

Poljoprivredna gazdinstva sa ovcama prema veličini razreda stada:

Poljoprivredna gazdinstva	Broj gazdinstava	Veličina razreda prema ukupnom broju ovaca							
		bez ovaca	1 – 9 grla	10 – 19 grla	20 – 49 grla	50 – 99 grla	100 – 199 grla	200 – 499 grla	500 grla i više
SPG 2016	43791	38277	1575	1329	1430	739	339	82	20
PP 2010	48870	42782	1591	1474	1610	808	451	146	8

Poljoprivredna gazdinstva sa kozama prema veličini razreda stada:

Poljoprivredna gazdinstva	Broj gazdinstava	Veličina razreda prema ukupnom broju koza							
		bez koza	1 – 2 grla	3 – 9 grla	10 – 19 grla	20 – 49 grla	50 – 99 grla	100 – 199 grla	200 grla i više
SPG 2016	43791	40426	1524	1157	303	232	104	37	8
PP 2010	48870	45287	1393	1452	352	234	97	42	13

Radna snaga na poljoprivrednim gazdinstvima prema starosnim grupama:

		Ukupno radna snaga na gazdinstvu						
Poljoprivredna gazdinstva	Crna Gora	Ispod 24 godine	Između 25 i 34 godine	Između 35 i 44 godine	Između 45 i 54 godine	Između 55 i 64 godine	65 godina i više	
SPG 2016	99236	7381	10562	14815	20690	22495	23293	
PP 2010	98949	6732	11434	15810	21807	19962	23204	

Radna snaga na poljoprivrednim gazdinstvima prema polu i starosti:

Poljoprivredna gazdinstva	Ukupno	Ispod 24 godine	Između 24 i 34 godine	Između 35 i 44 godine	Između 45 i 54 godine	Između 55 i 64 godine	65 godina i više	
SPG 2016	žene	41936	2659	3837	6550	9247	9721	9922
	muškarci	57300	4722	6725	8266	11442	12774	13371
PP 2010	žene	39155	2550	4192	6460	8489	8227	9237
	muškarci	59794	4182	7242	9350	13318	11735	13967

4.2. Statistika u šumarstvu

Cilj istraživanja u oblasti statistike šumarstva je prikupljanje, obrada i diseminacija podataka o podizanju i gajenju šuma, o promjenama u površini šuma, o iskorisćavanju državnih i privatnih šuma, o štetama u privatnim i državnim šumama, o građevinskim objektima, saobraćajnicama i mehanizaciji u šumarstvu kao i o podaci o lovstvu. Za sva istraživanja iz oblasti šumarstva izvještajne jedinice su područne jedinice Uprave za šume i Nacionalni parkovi Crne Gore sa potpunim obuhvatom, a podaci o lovstvu prikupljaju se od lovačkih društava.

Površina šuma po vrstama sastojina

	hilj. ha					
	Čiste sastojine			Mješovite sastojine		
	Ukupno	Lišćara	Četinara	Lišćara	Četinara	Lišćara - četinara
1996	545	183	46	188	35	93
1999	545	183	46	188	35	93
2002	545	183	46	188	35	93
2005	617	207	45	231	41	93
2008	627	203	58	228	45	93
2011	627	196	63	232	43	93
2014	631	201	60	228	48	94

Opožarena površina

								ha	
Godina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Četinari	676	30,839	5,272	30	-	158	36	1,903	-
Lišćari	19	18,170	267	142	62	2,966	1,064	19,313	3,417
UKUPNO	695	49,009	5,539	171	62	3,124	1,100	21,216	3,417

Proizvodnja šumskih sortimenata u državnim šumama

	2012	2013	2014	2015	2016	m ³
Ukupno	240,900	255,559	308,345	377,043	293,594	
Trupci	167,607	190,266	218,405	250,366	195,194	
Tehničko drvo	7,138	8,368	9,031	8,738	8,709	
Prostorno drvo	24,232	24,583	45,906	96,838	60,239	
Ogrijevno drvo	41,923	32,342	35,003	21,101	29,452	

Sjeća drveta u šumi i izvan šume

							m ³
Sjeća drveta				Od ukupne sjeće			
	bruto masa	od toga		državne šume, ukupno	trupci, tehničko i prostorno drvo	ogrijevno drvo	otpadak
		lišćari	četinari				
2013	480,827	196,784	284,043	358,066	254,335	147,703	78,789
2014	557,349	214,968	342,381	427,483	306,325	159,417	91,607
2015	623,858	249,312	374,546	477,922	359,455	162,932	101,471
2016	555,305	250,194	305,111	395,069	316,271	151,386	87,648

Vještačko pošumljavanje u državnim šumama

ha						
	Ukupno	U šumi		Izvan šume	Popunjavanje	Vještačko pošumljavanje sadnjom
		Sječišta	Ostale površine			
2012	308	86	93	129	33	308
2013	240	62	107	72	16	240
2014	338	87	137	114	1	334
2015	404	165	195	44	3	399
2016	611	533	76	2	-	597

4.3. Povrede na radu u poljoprivredni i šumarstvu

Prema podacima Evropske agencije za zaštitu i zdravlje na radu sa sjedištem u Bilbau (Španija) <http://osha.europa.eu/en> najčešći uzroci povreda na radu u poljoprivredi su:

- povrede u saobraćaju (vozilo pregazi osobu ili dolazi do smrti uslijed prevrtanja vozila),
- padovi sa visine (sa drveća, kroz krovove),
- udarci predmeta koji padaju ili predmeta u pokretu (mehanizacija, zgrade, bale, debla drveća),
- utapanje (u rezervoarima za vodu, rezervoarima za đubrivo, silosima),
- postupanje sa stokom (životinje napadnu ili prgnjeće osobu, zoonoze),
- kontakt sa mašinama (nezaštićeni dijelovi u pokretu),
- osobe ostanu zarobljene (ispod srušenih objekata),
- električna struja (strujni udari)
- itd.

Najčešći uzroci povreda u drvnoj industriji su:

- mehaničke opasnosti (nezaštićeni djelovi sredstava za rad, prevrtanje ili neispravnost skider-šumskih traktora)
- udar trupca ili njegovih djelova (prilikom eksploracije, obrade, utovara, istovara...)

- nepovoljni vremenski uslovi ili uslovi radne sredine (buka, vibracije, drvna prašina, hemijske materije, biološke materije, mikroklima)
- ujed insekata ili zmija
- korišćenje alkohola ili drugih sredstava zavisnosti
- povrede u saobraćaju (vozilo pregazi osobu ili dolazi do smrti uslijed prevrata vozila),
- padovi sa visine (sa drveća, kroz krovove),
- itd.

Fond za zdravstveno osiguranje, Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore, ovlašćene zdravstvene ustanove za zdravstvenu zaštitu zaposlenih i druge zdravstvene ustanove dužni su da u vezi sa dostavljanjem podataka o povredama na radu, profesionalnim bolestima, bolestima u vezi sa radom i invalidima rada, sarađuju sa organom državne uprave nadležnom za poslove rada i da te podatke obezbjeđuju na zahtjev u mjesečno, a za svaku kalendarsku godinu, najkasnije do 28. februara naredne godine. Prema tim podacima u toku 2018. Godine je bilo ukupno 1127 povreda na radu (nažalost nema podataka koliko je bilo povreda u poljoprivredi i šumarstvu).

Poslodavac je dužan da odmah, a najkasnije u roku od 24 sata od nastanka, pisano prijavi Inspekciji rada svaku smrtnu, kolektivnu, tešku i drugu povredu na radu, koja uzrokuje odsustvo zaposlenog sa rada duže od tri radna dana, kao i opasnu pojavu koja bi mogla da ugrozi zaštitu i zdravlje zaposlenih, a u vršenju inspekcijskog nadzora inspektor rada za oblast zaštite i zdravlja na radu, pored obaveza i ovlašćenja utvrđenih zakonom, ima obavezu i ovlašćenje da izvrši uviđaj teških, kolektivnih i smrtnih povreda na radu. Prema podacima Inspekcije rada u 2018. godini je bilo ukupno 28 povreda na radu i to: 9 smrtnih, 17 teških i dvije kolektivne povrede na radu. Od ukupnog broja povreda dvije povrede su bile u drvnoj industriji (7% od ukupnog broja povreda) i jedna u poljoprivredi (4% od ukupnog broja povreda).

5. MJERE ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU NA RADNOM MJESTU I SREDSTVIMA ZA RAD

Poslodavac je dužan da obezbijedi da pristup mjestu rada u radnoj sredini na kome prijeti ozbiljna i/ili određena opasnost od povređivanja ili zdravstvenih oštećenja imaju samo ona lica koja su ospozobljena za bezbjedan i zdrav rad na tom radnom mjestu, koja su dobila posebna uputstva za rad na takvom mjestu i koja su opremljena odgovarajućim sredstvima i opremom lične zaštite na radu. Poslodavac je dužan da svako lice koje se po bilo kom osnovu nalazi u radnoj prostoriji, krugu poslodavca ili gradilištu upozori na opasna mjesta ili na štetnosti po zdravlje koje se javljaju u tehnološkom procesu, na mjere zaštite i zdravlja na radu koje mora da primjeni i da ga usmjeri na bezbjedne zone za kretanje.

Poslodavac je dužan da na mjestima rada, kao i sredstvima za rad postavi nat-pise, upozorenja na službenom jeziku i jezicima u službenoj upotrebi i znakove zaštite i zdravlja na radu, u skladu sa aktom organa državne uprave nadležnog za poslove rada. Na lokaciju i raspored i na projektovanje i građenje poljoprivrednih objekata (mašinskih radionica, objekata za smještaj traktora, mašina i poljoprivrednog alata, skladišta stajskog i mineralnog đubriva, staja i dr.) primjenjuju se opšte mjere zaštite i zdravlja na radnom mjestu. Objekti namijenjeni za radne i pomoćne prostorije i objekti namijenjeni za rad na otvorenom treba da imaju strukturu i stabilnost koji odgovaraju njihovoj namjeni. Sredstva za rad (svako postrojenje, mašina, oprema, instalacija, alat i drugo oruđe za rad koje se koristi u procesu rada) prije stavljanje na tržište moraju da ispunjavaju bitne zahtjeve koji se odnose na projektovanje i izradu mašina u cilju obezbeđenja visokog nivoa zaštite života, zdravlja i bezbjednosti ljudi, domaćih životinja kao i zaštite imovine i životne sredine, kao i drugi zahtjevi i uslovi koji moraju biti ispunjeni za njihovo stavljanje na tržište i/ili upotrebu, sadržina deklaracije o usaglašenosti mašine i deklaracije o ugradnji djelimično završene mašine, sadržina tehničke dokumentacije, postupci za ocjenjivanje usaglašenosti, znak usaglašenosti i stavljanje znaka usaglašenosti, povjerljivost podataka i zaštitna klauzula. Poslodavac je dužan da nabavi i izda na upotrebu sredstva za rad i sredstva i opremu lične zaštite na radu neophodne za njegovo radno mjesto, samo ako za njih raspolaze sa propisanom dokumentacijom na službenom jeziku i jezicima u službenoj upotrebi, u kojoj je proizvođač, odnosno isporučilac naveo sve bezbjednosno-tehničke podatke koji su važni za ocjenjivanje rizika na radu sa njima i da su obezbijeđene sve mjere zaštite i zdravlja na radu koje su određene dokumentacijom u skladu sa propisima o zaštiti i zdravlju na radu. Periodični pregledi i ispitivanja određenih sredstava za rad vrše se u skladu sa propisima o zaštiti na radu, standardima, tehničkim propisima, uputstvima proizvođača i odredbama ovog pravilnika, radi utvrđivanja da li je primijenjenim mjerama osiguran bezbjedan rad, a naročito da li:

- su izrađena uputstva za rad, način montaže i demontaže, kao i za rukovanje i održavanje,
- mjesto na koje je postavljeno određeno sredstvo za rad odgovara propisima, naročito u pogledu slobodnih površina i prolaza, položaja rukovaoca i dr.,
- su temelji urađeni u skladu sa propisima i uputstvima proizvođača,
- su postavljene oznake sa propisanim podacima koji su od značaja za zapo-slene,
- su ugrađeni mjerni, regulacioni, sigurnosni ili kontrolni uređaji i da li je obezbijeđena njihova ispravnost,
- su uređaji i naprave za uključivanje u pogon i isključivanje iz pogona, signalni uređaji i uređaji za upravljanje signalima postavljeni u skladu sa zahtjevima projektanta, tehničkim propisima, uputstvima proizvođača, standardima i propisima o zaštiti na radu, da li pouzdano djeluju, da li su osigurani od

nenamjernog uključivanja, da li postoje oznake pravca kretanja i djelovanja, uključivanja i isključivanja, kao i da li se kretanja i djelovanja određenih sredstava za rad ili njihovih djelova ostvaruju prema oznakama koje se nalaze i pokazuju način njihove upotrebe,

- su postavljeni ili ugrađeni uređaji za zaštitu od pokretnih djelova, fizičkih, hemijskih, bioloških štetnosti i mikroklima i da li je obezbijeđeno njihovo efikasno funkcionisanje,
- su kod određenih sredstava za rad primijenjene mjere za sprečavanje pojave buke, vibracija, štetnih i opasnih materija, prašina, para i sl. i da li se stvara koncentracija iznad maksimalno dozvoljene u radnoj sredini,
- su zbog upotrebe ili transporta nastale promjene od kojih može doći do pojava (lomovi, slabljenje materijala zbog zamora i sl.) koje ugrožavaju bezbjednost i zaštitu zdravlja zaposlenih,
- su određena sredstva za rad koja su međusobno povezana u funkcionalnu cjelinu, a koja se u procesu rada stalno ili povremeno koriste, bezbjedna za rad kao funkcionalna cjelina i
- su električne instalacije izvedene u skladu sa propisima, a naročito u pogledu obezbijeđenja efikasnosti zaštite od opasnog napona dodira (ispravnost priključenja, mjerjenje odstojanja provodnika, izbor i podešenost uređaja za kontrolu, izbor opreme i mjere zaštite prema spoljašnjim uticajima i sl.).

Prije nego se sredstva za rad daju na upotrebu, moraju da posjeduju stručni nalaz, odnosno izveštaj o njihovim izvršenim pregledima i ispitivanjima, sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu

Sredstva za rad, saglasno Pravilniku o postupku i rokovima za vršenje periodičnih pregleda i ispitivanja sredstava za rad, sredstavama i opreme lične zaštite na radu i uslova radne sredine su:

- **Sredstva za rad sa povećanim opasnostima po život i zdravlje zaposlenih** (određena sredstva za rad) koji sa njima rade i dolaze u dodir pri radu;
- **Sredstva za rad koja ne predstavljaju opasnost po život i zdravlje zaposlenih** (ostala sredstva za rad)

Poslodavac je dužan da obezbijedu da zaposleni sredstva za rad i sredstva i opremu lične zaštite na radu koristi u skladu sa njihovom namjerom i da u postupku upotrebe primjenjuje mjere zaštite i zdravlja na radu. Poslodavac je dužan da zaposlenima daje na upotrebu sredstva za rad, sredstva i opremu lične zaštite na radu i opasne materije, samo ako za njih raspolaze sa propisanom dokumentacijom na službenom jeziku i na jezicima u službenoj upotrebi, u kojoj je proizvođač, odnosno isporučilac naveo sve bezbjednosno-tehničke podatke koji su važni za ocjenjivanje rizika na radu sa njima i da su obezbijeđene sve mjere zaštite i zdravlja na radu koje su određene dokumentacijom u skladu sa propisima zaštite i zdravlja na radu. U izuzetnim slučajevima, kada poslodavac nije u mogućnosti da pribavi propisanu dokumentaciju može da pribavi od pravnog

lica registrovanog za obavljanje tih poslova. Poslodavac je dužan da obezbijedu da zaposleni sredstvima za rad i sredstva i opremu lične zaštite na radu koristi u skladu sa njihovom namjenom i da se u postupku upotrebe primjenjuje propisane mjere zaštite i zdravlja na radu.

Zaštita na opasnim mjestima sredstvima za rad obezbjeđuje se prvenstveno konstruktivnim rješenjima sredstava za rad ili njegovog dijela, i to:

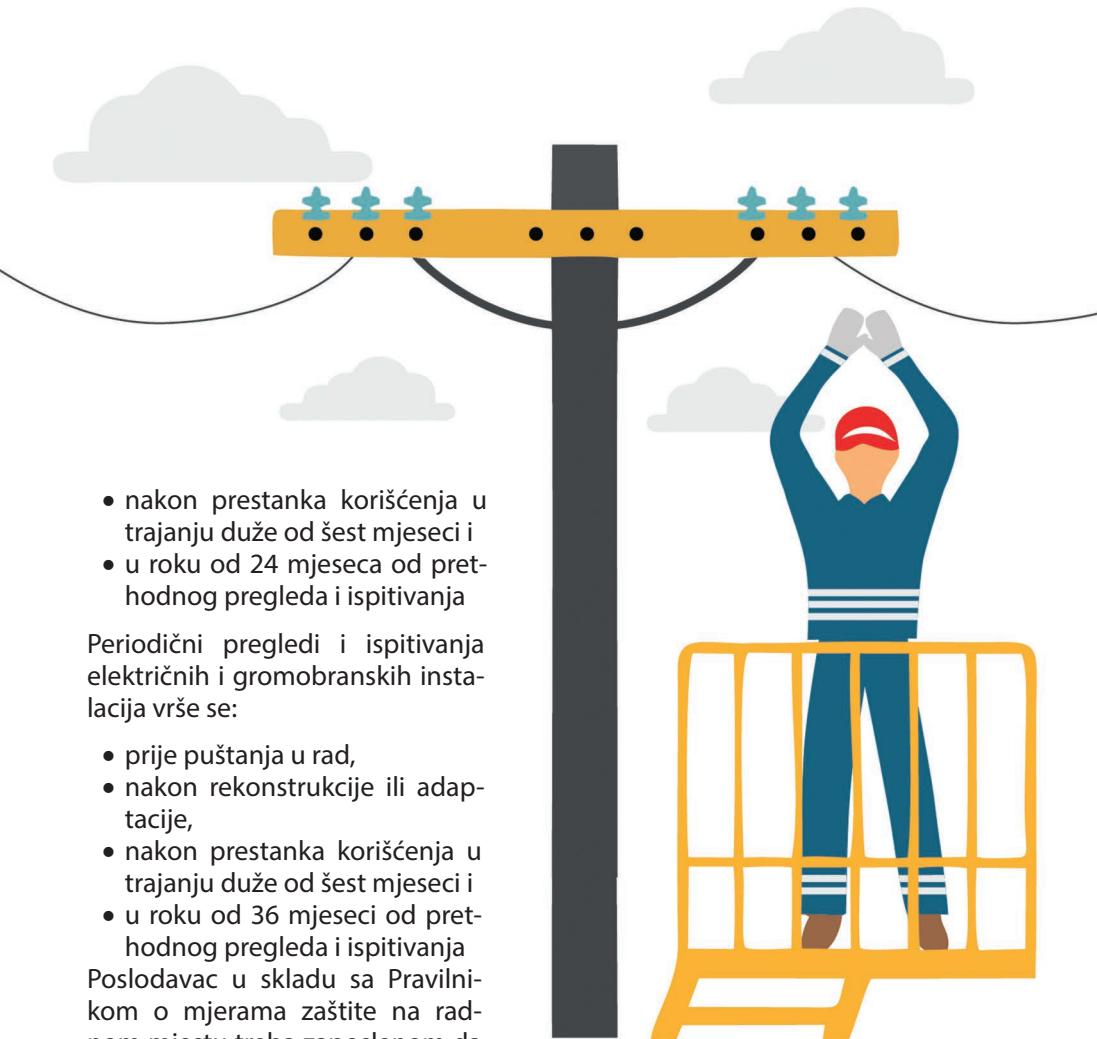
- Izborom odgovarajućeg konstrukcijskog materijala;
- Pogodnim oblikovanjem sredstava za rad;
- Zatvaranjem u kućište djelova u gibanju, električne opreme i drugih izvora opasnosti;
- Ugradnjom izoloacijskih materijala za zaštitu od udara električne struje, za termičku zaštitu, za zaštitu od buke i vibracija i zaštitu od jonizujućih neonizujućih zračenja;
- Ugradnjom odgovarajuće mehaničke i električne opreme i instalacije (uređaji za zaštitno blokiranje, uređaji za zaštitu od električnog udara, zaštitu od preopterećenja i dr.);
- Hermetizacijom tehnološkog procesa;
- Automatizacijom i daljinskim vođenjem procesa.

Ako je zbog procesa rada potrebno rukom ili djelovima tijela prilaziti opasnom mjestu ili pridržavati obrađivani materijal ili ga prinosti ili iz opasnog mesta vaditi, mora se koristiti pomoćni ručni alat ili mehanički držači za hvatanje, odnosno ulaganje, okretanje, dođenje, vašenje, izljećanje i sl. Kada se koristi pomoćni alat moraju se uzeti svi elementi važni za procjenu da je takav način rada moguć bez opasnosti. U sredstva za rad sa povećanim opasnostima po život i zdravlje zaposlenih spadaju: Prese i makaze, dizalice, sredstava unutrašnjeg transporta (viljuškari, karete, transporteri neprekidnog transporta materijala i dr., građevinske mašine, mašine za preradu i obradu metala i sličnih materijala, mašine za preradu i obradu drveta i sličnih materijala, kupatila sa nitratnim solima, razvijači acetilena i acetilenske stanice, sudovi pod pritiskom i cijevna mreža, pokretni zatvoreni sudovi pod pritiskom i pripadajuća instalacija, kompresori i kompressorske stanice za industrijske gasove, električne i gromobranske instalacije.

Uopšteno ova sredstva se pregledaju i ispituju:

- prije puštanja u rad,
- prije puštanja u rad poslije udesa (havarije),
- poslije izvršene rekonstrukcije,
- poslije izvršenog generalnog remonta,
- poslije premještanja na druge temelje odnosno lokacije i
- u roku od tri godine od prethodnog pregleda i ispitivanja

Periodični pregledi i ispitivanja protiveksplozijsko zaštićenih uređaja i električnih instalacija

- nakon prestanka korišćenja u trajanju duže od šest mjeseci i
- u roku od 24 mjeseca od prethodnog pregleda i ispitivanja

Periodični pregledi i ispitivanja električnih i gromobranskih instalacija vrše se:

- prije puštanja u rad,
- nakon rekonstrukcije ili adaptacije,
- nakon prestanka korišćenja u trajanju duže od šest mjeseci i
- u roku od 36 mjeseci od prethodnog pregleda i ispitivanja

Poslodavac u skladu sa Pravilnikom o mjerama zaštite na radnom mjestu treba zaposlenom da obezbijedi radno mjesto koje:

- ne ugrožava njegovu zaštitu i zdravlje na radu;
- sprječava ili ograničava rizike za zaštitu i zdravlje na radu; i
- se uređuje i održava tako da ne predstavlja rizik za zaštitu na radu

Poslodavac treba da zaposlenom obezbijedi ergonomске uslove za rad, da projektovanjem, izgradnjom novih i rekonstrukcijom postojećih, korišćenjem i održavanjem tehnoloških procesa rada sa pripadajućim objektima i sredstvima za rad obezbijedi da se rad zaposlenih obavlja na bezbjedan i zdrav način, a hemijske, fizičke (buka, vibracije, ionizujuće i neionizujuće zračenje) i biološke materije, eksplozivna atmosfera, azbest, mikroklima i osvjetljenje na radnim

mjestima i u radnim i pomoćnim prostorijama uskladi sa propisanim mjerama zaštite i zdravlja na radu i normativima za djelatnost koja se obavlja na tim radnim mjestima i u tim prostorijama, aisti se utvrđuju propisima, standardima, ak-tom o procjeni rizika i/ili uputstvima za bezbjedan rad na radnom mjestu.

5.1. Ručno prenošenje tereta

Ručno prenošenje tereta, u smislu ovog pravilnika, predstavlja svako prenošenje ili pridržavanje tereta mase veće od tri kilograma od strane jednog ili više zaposlenih, uključujući podizanje, spuštanje, guranje, vučenje, nošenje ili pomjeranje tereta prilikom kojeg, uslijed njegovih karakteristika ili nepovoljnih ergonomskih uslova, postoji rizik naročito od nastanka povrede leđa zaposlenog.

FAKTORI RIZIKA

1. Karakteristike tereta

Prilikom ručnog prenošenja tereta postoji rizik naročito od nastanka povrede leđa zaposlenog, ako je teret:

- suviše težak ili velik;
- nepravilnog oblika ili ga je teško priхватiti;
- nestabilan ili se njegov sadržaj pomjera;
- postavljen na način koji zahtijeva da se teret drži ili prenosi na udaljenosti od tijela ili tako da zahtijeva savijanje ili uvijanje tijela;
- takvog oblika ili sastava da postoji rizik od nastanka povrede na radu, naročito u slučaju sudara ili udara.

2. Potreban fizički napor

Prilikom ručnog prenošenja tereta postoji rizik naročito od nastanka povrede leđa zaposlenog, ako potreban fizički napor:

- je suviše velik;
- se samo postiže uvijanjem tijela;
- nastaje kao posljedica iznenadnog pomjeranja tereta;
- je učinjen sa tijelom u nestabilnom položaju.

3. Karakteristike radnog mjesta i radne sredine

Karakteristike radnog mjesta i radne sredine naročito mogu da povećaju rizik od nastanka povrede leđa zaposlenog, ako:

- nema dovoljno prostora za obavljanje poslova, posebno ukoliko je visina prostora nedovoljna;
- su podovi ili radne površine neravnii zbog čega postoji opasnost od spoticanja ili su klizavi u odnosu na obuću koju zaposleni koristi;
- radno mjesto i radna sredina onemogućavaju bezbjedan položaj tereta u od-

nosu na tijelo zaposlenog ili položaj tijela zaposlenog;

- postoje razlike u nivoima poda ili radne površine uslijed čega se ručno prenošenje tereta vrši na različitim visinama;
- su podovi ili radne površine nestabilne;
- su uslovi radnog mjesta i radne sredine neodgovarajući (temperatura, vlažnost vazduha, ventilacija).

4. Zahtjevi koji se javljaju prilikom obavljanja poslova

Prilikom ručnog prenošenja tereta postoji rizik naročito od nastanka povrede leđa zaposlenog, ako se javljaju jedan ili više sljedećih zahtjeva:

- suviše učestao ili produžen fizički napor koji posebno opterećuje leđa;
- nedovoljan odmor ili vrijeme oporavka;
- prekomjerna udaljenost kod podizanja, spuštanja ili prenošenja;
- brzina rada koju zahtijeva obavljanje poslova, a na koju zaposleni ne može da utiče.

INDIVIDUALNI FAKTORI RIZIKA

1. Prilikom ručnog prenošenja tereta postoji rizik naročito od nastanka povrede leđa zaposlenog, ako:

- radni proces nije prilagođen njegovim fizičkim i psihičkim mogućnostima;
- ne koristi sredstva i opremu lične zaštite na radu;
- nije osposobljen za bezbjedan rad.

2. Opterećenje zaposlenog u odnosu na starost i pol

Starost zaposlenog	Najveća dozvoljena masa tereta [kg]	
	muškarci	žene
15 do 19 godina	20	10
19 do 45 godina	25	15
više od 45 godina	20	10

3. Opterećenje zaposlenog u odnosu na kumulativnu masu ručnog tereta

- kumulativna masa tereta je proizvod mase tereta i učestalosti nošenja u jedinici vremena

Dužina nošenja [m]	Učestalost nošenja [min^{-1}]	Kumulativna masa		
		[kg/min]	[kg/h]	[kg/8h]
≤ 1	8	120	7.200	10.000
> 1 ≤ 2	5	75	4.500	10.000
> 2 ≤ 4	4	60	3.000	10.000
> 4 ≤ 10	2	30	1.500	10.000
> 10 ≤ 20	1	15	750	6.000

Nepravilno dizanje i spuštanje tereta može izazvati ozbiljna oštećenja na kičmi i zglobovima. Opterećenje treba da prihvate najjači mišići i zbog toga je vrlo važno obavezno se pridržavati sljedećeg:

Odmjerite teret. Provjerite da li ga možete podići bezbjedno. Možete li da ga uhvatite sigurno? Dobre ručice učiniće teret lakšim za dizanje. Budite sigurni da je teret uravnotežen u vašim rukama.

Pridite što je moguće bliže teretu prije nego što ga podignite. Držite ga blizu pošto ste ga podigli. Ako je moguće, kliznите teret prema naprijed prije nego što ga pokupite.

Držite teret što je bliže moguće vašem tijelu. Ako je teret veliki i ne može da stane između vaših koljena kada su ona savijena, savijte se u bedrima i struku sa spuštenim koljenima. Važnije je održati teret blizu nego saviti koljena. Jedno rješenje za dizanje većih tereta je pozvati još jednu osobu da vam pomogne.

Budite sigurni da je vaša podloga za stajanje sigurna. Ne držite predmete ako vam je nejasan vid i nesigurna podloga. Planirajte unaprijed i budite sigurni da je vaša putanja bez prepreka i da nema opasnosti od klizanja, kao što je mokar pod.

Ne uvijajte se dok podižete! Pomjerite stopalo tako da stoji u pravcu podizanja.

Podižite glatko i sporo. Ne cimajte teret.

Organizujte rad tako da izbjegnete dizanje sa poda ili iznad visine ramena. Predmeti kojima se rukuje treba da budu na visini između koljena i ramena.

Ako imate mnogo da dižete tokom dana, pokušajte da to ne uradite sve odjednom. Smjenjujte zadatke podizanja sa lakšim poslovima da date šansu vašem tijelu da se odmori. Zapamtite mehanička pomoć je važna za ponavljajuće operacije dizanja isto tako kao i za dizanje teškog tereta.

Pokušajte da izbjegnete nošenje tereta više od 10 stopa bez mehaničke pomoći. Najbolje rješenje je da, kad god ste u mogućnosti, koristite mehaničku pomoć (ručna dizalica, kolica).

Koristite iste principe kada spuštate ili ostavljate teret posle podizanja.

Kada dva ili više lica rukuje teretom, treba koordinirati timsko podizanje tereta, da bi se spriječilo da jedan član tima nosi veći dio težine tereta.

Uputstvo za bezbjedan rad pri podizanju i prenosu tereta

Pri podizanju pločastih predmeta, teret treba prvo podignuti na bok, zatim nasloniti na grudi i čvrsto obuhvatiti.

Ako se podiže šipkasti materijal, jednom rukom teret treba obuhvatiti tako da dlan bude okrenut prema telu, a drugom rukom teret treba obuhvatiti s obrnute strane.

Teret (posebno duge predmete, kao što su grede, daske i slično) treba odlagati na podmetače. Kod podizanja takvog tereta nožne prste treba podvući pod teret, a teret zahvatiti tako da jedna ruka bude sa spoljne, a druga sa unutrašnje strane.

Pri pomicanju, guranju tereta treba se koristiti i težinom sopstvenog tijela. Teret treba gurati tako da se težina tijela preko ruku maksimalno prenese na teret. Noge treba ispraviti u koljenu.

Za prenošenje tereta uvijek kada je to primjenljivo trebaju se koristiti i pomoćni pribor i alat, kao što su kuke za podizanje tereta, valjci za kotrljanje tereta, hvatači za prenošenje čeličnih boca i cijevi, zatim kuke za prenošenje limova i staklenih ploča, zatim podmetači, poluge i sl.

Ako se za prenošenje tereta koriste hvatači - kliješta, takav alat trebaju upotrebljavati najmanje dva lica.

Za utovar i pretovar cijevi većih profila, bačvi i sličnih predmeta treba upotrijebi dizalice.

Zbog zaštite od prignjećenja prstiju pri podizanju i povlačenju kutija i sanduka preporuka je da se koriste hvatači sa kukama koje štite ruke.

Ako se teret podiže grupno, radnici se moraju poređati po visini, a samo jedno lice treba da izdaje komande za dogovorene operacije.

Pri podizanju vreća prvo treba osigurati mesto za zahvatanje. Rukom treba zahvatiti ugao vreće. Otvorenim dlanom druge ruke treba čvrsto stegnuti vez vreće. Vreću treba zabaciti na rame što bliže vratu, istovremeno se ispravljajući.

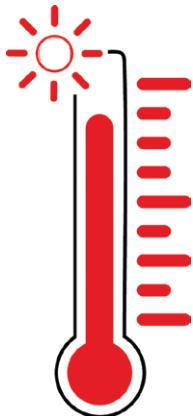
5.2. Radovi na visokim i niskim temperaturama

Radovi na otvorenom prostoru pri ekstremno visokim spoljnim temperaturama kada je temperatura iznad 36°C ne treba da se obavljaju, osim u slučajevima ozbiljne, neposredne i neizbjegne opasnosti, kada su ugroženi ljudski životi i materijalna dobra od društvenog značaja.

Radovi na otvorenom prostoru na visokim spoljnim temperaturama treba da se obavljaju u skladu sa propisima, standardima, aktom o procjeni rizika, posebnim uputstvima za bezbjedan rad na radnom mjestu i preporukama izdatim od strane organa državne uprave nadležnog za poslove rada ili organa državne uprave nadležnog za poslove zdravlja".

5.2.1. Organizacija rada

- poslodavcima se preporučuje, da zaposleni ne rade u periodu od 11 do 16 časova ukoliko proces rada to dozvoljava, a ako nije moguće prekinuti rad poslodavci su dužni da preduzmu sve mјere zaštite i zdravlja na radu;
- preraspodjela radnog vremena u onim djelatnostima u kojima je to moguće, tako da se poslovi obavljaju prije i poslije ekstremno visokih temperatura;
- preraspodjela radnog vremena, koja podrazumijeva prekid rada u određenom vremenskom periodu, dok traju visoke temperature i nastavak rada nakon normalizacije atmosferskih prilika, uz nadoknadu vremena u kome se nije radilo;
- organizovati rad po smjenama;
- uvođenje dodatne radne snage;
- praviti češće pauze uz obezbjeđivanje velike količine vode i bezalkoholnih napitaka;
- izvršiti ospozobljavanje zaposlenih za pružanje prve pomoći;

- omogućiti zaposlenima da tokom odmora (pauze) mogu skinuti sredstva i opremu za ličnu zaštitu na radu;
- obezbijediti odgovarajući prostor, gdje zaposleni mogu da se sklone od sunca i odmore;
- izvršiti aklimatizaciju zaposlenih na uslove pri visokim i niskim temperaturama.

Pored sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu na otvorenom pri visokim temperaturama, ukoliko je to moguće, zaposlenima treba obezbijediti:

- ljetna odijela, kape, marame i sl.;
- da nose lagane, svijetle i komforne odjeću od

prirodnih materijala;

- da nose kape, marame ili lagane šešire širokog oboda za glavu koje prekriva i vrat, ukoliko zaposleni nije obavezan da nosi sredstvo i opremu za ličnu zaštitu glave.

5.2.2 Prevencija zdravstvenih problema kod rada na visokim temperaturama

Ako fizička aktivnost traje kraće od 60 minuta dovoljno je piti običnu vodu da se nadoknadi izgubljena tečnost, a kada fizička aktivnost traje duže od 60 minuta više nije dovoljna obična voda za nadoknadu tečnosti, jer su se obilnim znojenjem izgubili i elektroliti, pa se preporučuju pića sa dodatkom ugljenih hidrata i elektrolita. Da bi se sprječila dehidracija važno je:

- unositi najmanje dva litra vode na dan;
- izbjegavati napitke sa kofeinom, alkoholom, gazirana pića i sportske napitke sa puno šećera jer sadrže sastojke koji izazivaju dehidraciju;
- unositi na svakih 15 – 20 minuta po jednu čašu rashlađene vode;
- praviti česte pauze u hladovini ili u rashlađenim prostorijama;
- pravilna ishrana – izbjegavati tešku i obimnu hranu, jesti svježe voće i povrće.

Preporučuje se da se u ishrani prije svega koriste svježe voće i povrće, mlječni proizvodi sa niskim sadržajem masti, hljeb u manjim količinama i riba i morski plodovi, a ne preporučuje se teška i masna zapržena jela, crveno i sušeno meso, konzervirana hrana i konzumiranje u većim količinama slatkiša i namirnica koje sadrže rafinisan šećer i zasićene masnoće:

- koristiti zaštitnu krema za sunce;
- pružiti odgovarajuću prvu pomoć

Prva pomoć se ukazuje tako što treba premjestiti zaposlenog u hladovinu ili hladniji prostor. Ako je svjestan postaviti da leži na leđa, dati mu da piće vodu, stavljati mokre obloge u predjelu vrata, prepone. Ukoliko je zaposleni bez svijesti, postaviti ga u bočni položaj. Ako su prisutni simptomi koji ukazuju na mogućnost nastanka toplotnog udara a naročoto (vruća i suva koža, grčevi, nesvjestica, bunilo) **treba odmah pozvati hitnu pomoć (broj 124 za cijelu Crnu Goru)** ili osobu transportovati u najbližu zdravstvenu ustanovu.

6. MJERE ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU U POLJOPRIVREDI

Za vršenje poljoprivrednih radova sa sredstvima za rad i sredstvima za njegu i zaštitu bilja, mogu se zapošljavati samo lica sposobljena za bezbjedan i zdrav rad za takve radove i upoznata sa uslovima pod kojima se ti radovi vrše i opasnosti- ma koje prete pri tim radovima. Na traktorima, samohodnim mašinama i drugim mašinama za rad i uređajima, sedište za vozača mora ispunjavati sljedeće uslove:

1. da obezbijedi takav položaj vozača da su mu dostupne sve komande i da mu omogući nesmetan vidik na sve strane;
2. da zaštiti vozača od ispadanja na neravninama i pri naglom okretanju;
3. da omogući ugodan položaj tijela i da se može podesiti prema visini i tjelesnoj težini vozača;
4. da omogući lako i sigurno upravljanje komandama motora i traktora;
5. da ima uređaj za učvršćivanje sjedišta, koji isključuje nekontrolisano pomi- canje odnosno okretanje sjedišta;
6. da svojom konstrukcijom (tapaciranjem, ugradnjom opruga i amortizera) otklanja nepovoljno djelovanje potresa i udaraca do kojih dolazi pri radu i za vrijeme vožnje.

Ispred sjedišta mora biti podupirač za noge i stepenice za penjanje odnosno silaženje. Podupirač za noge treba da bude na onoj visini koja će omogućiti ugodan položaj tijela vozača. Ako je uz sjedište ili na blato-branu traktora ugrađeno još jedno sjedište, ono mora biti ugrađeno tako da onemogući ispadanje suvozača. Mašine i uređaji na kojima je predviđeno radno mjesto za poslužioca, moraju imati podesno sjedište odnosno obezbijeđeno mjesto za stajanje sa koga se lako i bezopasno mogu vršiti poljoprivredni radovi. Sjedište za poslužioca mora ispunjavati propisane uslove. Mjesto za stajanje poslužioca mora biti postavljeno na čvrstoj platformi sa hrapavom površinom i mora biti opremljeno zaštitnom prečkom (držaćem) za pridržavanje poslužioca. Zaštitna prečka mora, po potrebi, potpuno obuhvatiti radno mjesto, ako je za odnosnu mašinu odnosno uređaj prikopčana druga mašina (sijačica, drljača, valjak i sl.). Na mašinama i uređajima nije dozvoljena vožnja drugih lica, osim poslužioca. Na traktorima, traktorskim prikolicama i drugim samohodnim mašinama, moraju se, u skladu sa važećim propisima, postaviti signalni uređaji, uređaji za osvjetljavanje i kočnice. Traktori, samohodne mašine i druge mašine za rad i uređaji mogu se upotrebljavati samo ako su u tehnički ispravnom stanju. Pred početak većih poljoprivrednih radova (kosidba, žetva, vršaj) oni se moraju stručno pregledati. Ispitivanje ispravnosti traktora, samohodnih mašina i drugih mašina za rad i uređaja (dnevni i periodični pregledi), kao i njihovo održavanje i smeštaj (konzerviranje), vrši se na način utvrđen u opštem aktu radne organizacije. Ako se ispitivanje ispravnosti odnosno opravka motora traktora ili druge mašine vrši u zatvorenoj prostoriji, moraju se primijeniti odgovarajuće zaštitne mjere zaštite, predviđene važećim propisima za sprečavanje zagađivanja vazduha i za sprečavanje prekomjerne buke.

6.1. Traktor

Za vršenje poljoprivrednih radova pod nepovoljnim vremenskim, zemljivošćnim i reljefnim uslovima (kiša, mraz, neravni teren i sl.), mora se koristiti traktor koji ima kabinu u kojoj je ugrađeno sjedište za vozača, a eventualno i sjedište za pomoćnika vozača odnosno suvozača. Kabina mora ispunjavati sljedeće uslove:

- da bude izgrađena tako da obezbijedi sigurnu zaštitu vozača u slučaju prevrtanja;
- da štiti vozača od vremenskih nepogoda i prašine;
- da bude izvedena tako da ne ometa normalno izvršavanje radnih operacija;
- da omogući dobru vidljivost na sve strane, a posebno na priključno oruđe;

- da sa bočnih strana ima vrata sa prozorima koji se mogu otvarati. Prozorska stakla moraju biti od sekurita odnosno sličnog materijala koji omogućuje dobru vidljivost i u slučaju loma ne ugrožava vozača.

Traktor mora da ima uređaj odnosno napravu za lako namještanje i skidanje kabine. Traktor točkaš, koji se koristi za rad pod nepovoljnim zemljишnim odnosno reljefnim uslovima, mora imati zaštitni ram, ako nema kabinu. Ram treba da obezbeđuje sigurnu zaštitu radnika u slučaju prevrtanja. Traktor namenjen za rad sa oruđima za zaštitu bilja mora imati hermetički zatvorenu kabinu, ako se za zaštitu bilja koriste hemijska sredstva (otrovi). Konstrukcija traktora točkaša mora biti takva da omogućava dodatno protivopterećenje (balast) prednjeg dela traktora.

Konstrukcija točkova traktora mora biti takva da omogućava montiranje dodatnih elemenata za nesmetano kretanje traktora po mekanom tlu (kandži za vožnju, rešetkastih točkova i sl.). Točkovi traktora moraju biti natkriveni dovoljno širokim čvrstim limom (blatobranom) koji sprečava upadanje vozača u prostor između točka i trupa, traktora. Gusjenice traktora j moraju biti natkrivene čvrstim limom, i to najmanje uzduž kabine.

Na traktorima namijenjenim za poljoprivredni rad koji se vrši na terenu (padini) pod nagibom većim od 20° , mora biti ugrađen pokazivač ugla nagiba traktora. Na pokazivaču moraju biti obilježene tačke dozvoljenog nagiba i kritičkog nagiba (ugao nagiba pod kojim se traktor prevrće).

Lako pristupačni rotirajući elementi traktora (remenice, remenje, lančanici, lanci, priključno vratilo i sl.), moraju biti zaštićeni odgovarajućim zaštitnim napravama. Korisnici traktora moraju pribaviti tehničku dokumentaciju i pridržavati se pismenih uputstava za rukovanje traktorima, koja sadrže naročito podatke o:

- najvećoj dozvoljenoj vučnoj sili traktora;
- najvećem dozvoljenom opterećenju traktora koji vuče priključnu mašinu a istovremeno daje pogonsku snagu određenim mehanizmima na toj mašini;
- uglu nagiba terena na kome se neopterećeni traktor može kretati bez opasnosti od prevrtanja;
- uglu nagiba terena na kome se traktor sa priključnom mašinom može okretati (vršiti zaokret) bez opasnosti od prevrtanja.

Vozač traktora dužan je pridržavati se uputstava za rukovanje traktorom, a naročito uputstva u pogledu najvećeg dozvoljenog opterećenja traktora. Vozač traktora (traktorista) za vrijeme vršenja poljoprivrednog rada mora biti snabdjeven odgovarajućim sredstvima i opremom lične zaštite za zaštitu od hladnoće,

prekomjernog izlaganja sunčevim zracima, prašine, hemijskih materija štetnih po zdravlje, kao i za zaštitu od drugih nepovoljnih uticaja na radu. Prije početka poljoprivrednih radova koji se vrše sa traktorom, vozač traktora mora pregledati traktor i provjeriti njegovu ispravnost. Ako kvar na traktoru nastane u toku rada, rad se mora obustaviti dok se kvar ne otkloni. **Zabranjen je rad sa neispravnim traktorom.**

Motor traktora može puštati u pogon samo vozač, ili pod njegovim nadzorom pomoćnik vozača. Prije nego što pristupi puštanju u pogon motora traktora, vozač mora provjeriti da li se poluga mjenjača brzine nalazi u neutralnom položaju odnosno da li je pogon za vožnju na siguran način isključen. Dok je motor u pogonu zabranjeno je snabdijevanje traktora gorivom i mazivom, kao i rad na opravci traktora, osim regulisanja motora. Prije nego što siđe sa traktora, vozač mora staviti polugu mjenjača brzine u neutralan položaj odnosno mora na siguran način isključiti spojnicu. **Lica pod dejstvom alkohola ne smiju upravljati traktorom niti se smiju voziti na traktoru odnosno prikolici. Vozač traktora ne smije primiti na vožnju lica koja su pod dejstvom alkohola.**

6.2. Samohodne mašine i druge mašine za rad i uređaji

Radna mjesta vozača i poslužioca na samohodnim mašinama (kombajnima i sl.) moraju biti zaštićena nadstrešnicama, kabinama ili drugim odgovarajućim zaštitnim pokretnim ili čvrstim zaštitnim napravama, radi zaštite od nepovoljnih atmosferskih uticaja. Kabina mora ispunjavati propisane uslove predviđene.

Mjesto na samohodnoj mašini ili uređaju na kome se energija prenosi sa jednog mehaničkog sistema na drugi i mjesto na kome se vrši tehnološki proces u poljoprivrednoj proizvodnji, moraju biti zaštićena pokretnim ili čvrstim zaštitnim napravama, zaštitnim napravama za blokiranje, automatskim zaštitnim napravama, uređajima za daljinsko rukovanje i prenošenje materijala, kao i drugim odgovarajućim zaštitnim napravama. Zaštitne naprave moraju ispunjavati propisane uslove. Pokretne djelove samohodnih i priključnih mašina i uređaja koji se ne mogu mehanički zaštititi, treba obojiti uočljivom bojom ili na njima istaći natpise koji upozoravaju na opasnost. Samohodne mašine i druge mašine za rad i uređaji moraju imati ugrađene mehanizme za sigurno stavljanje van pogona onih delova koji su u pokretu.

Ako je kardansko vratilo koje služi za pogon priključnih mašina lako pristupačno po cijeloj dužini od priključka na vratilo motora traktora do mjesta spajanja sa priključnom mašinom, mora biti sa svih strana, zajedno sa kardanskim zglobovima, zaštićeno štitnikom odnosno oklopom.

Ako postoji opasnost da zaposleni na svom radnom mjestu bude zahvaćen rotirajućim djelovima mašine odnosno uređaja, takvi djelovi moraju se zaštititi odnosno ograditi na podesan način do visine od 2 m od poda stajališta radnog mesta.

Oštri alati (sjekači, noževi i sl.) na samohodnim i priključnim mašinama moraju biti za vreme mirovanja i u toku transporta zaštićeni tako da ne predstavljaju opasnost za zaposlene (prekriveni i sl.). Na mašinama sa brzo rotirajućim sječivima (krmni kombajn i dr.) treba postaviti štitnike, radi zaštite zaposlenih koji rade pozadi ili pored takve mašine od povreda koje mogu prouzrokovati zahvaćeno kamenje, polomljeni djelovi sječiva i sl.

Ruda prikolice traktora mora biti izvedena tako da se prikopčavanje odnosno otkopčavanje prikolice može vršiti lako i bez opasnosti po zaposlenog koji taj posao vrši. Na glavi rude treba da bude izvedeno podesno hvatište za ruku, radi lakog i sigurnog prikopčavanja i otkopčavanja. Opruga na glavi rude treba da bude zaštićena limenom oblogom, radi sprečavanja nanošenja povrede zaposlenog koji vrši prikopčavanje odnosno otkopčavanje prikolice. **Zabranjeno je prikolice sa neispravnim uređajem za prikopčavanje prikopčavati za traktore.**

Na zadnjoj strani prikolice treba, po potrebi, da budu pričvršćene ljestvice sa rukohvatom za sigurno pridržavanje pri penjanju i silaženju sa prikolice.

Pri stacionarnom radu traktora (kao pogonske jedinice), oko pogonskog kaiša mora se postaviti ograda od drveta (lako složiva ograda - makaze) ili ograda od razapetih užeta. Za vrijeme rada pogonskog vratila traktora zabranjeno je skidati odnosno namještati pogonski kaiš na remenicu. Ako je traktor na gumenim točkovima, mora biti za vrijeme rada sa pogonskim koturom i remenicom uzemljen radi odvođenja statičkog elektriciteta u zemlju.

Ako na traktoru nije predviđen priključak za uzemljenje, trup traktora treba spojiti metalnom žicom sa zemljom koja se prethodno navlaži vodom.

Pri stacionarnom radu traktora za vrijeme vršidbe ili drugog sličnog poljoprivrednog rada zbog čega postoji opasnost od požara zbog blizine lakog zapaljivog proizvoda ili materija, na otvor ispusne cijevi motora traktora treba staviti čelične ili mesingane mrežice radi sprečavanja izlaza varnica i varničenja, ili na drugi način otkloniti opasnost od požara.

Čišćenje pojedinih djelova mašine i uređaja (kose, otkidačkih valjaka i sl.), kao i rasterećivanje lanaca, remenja i sl., smije se vršiti samo pri isključenom pogonu odnosnih djelova. Čišćenje odnosno rasterećivanje pojedinih delova smije se vršiti samo pomoću podesnih naprava.

Priklučna oruđa (plug, drljača, tanjirača, valjak) smiju se pri radu opterećivati samo mrtvim teretom. **Vožnja lica na priključnim oruđima radi opterećenja zabranjena je.** Pri j oruđa sa zubcima i sječivima (pluga, drljače i dr.) u prostorije za smještaj, zubci odnosno sječiva moraju biti na podesan način zaštićena (okretanjem prema dolje ili navlaženjem štitnika odnosno navlaka). **Za vrijeme kretanja traktora koji vuče plug, zabranjeno je stajati na plugu i uređaju za prikopčavanje.**

Ako se plug u toku rada mora povremeno čistiti, čišćenje se smije vršiti samo kad plug stoji. Čišćenje pluga za vreme rada zabranjeno je. **Zabranjeno je namještajne raonika na plugu koji je prikopčan za traktor sa upaljenim motorom.**

Prije nego što traktor kreće, vozač se mora uvjeriti da se niko ne nalazi između traktora i priključne mašine odnosno prikolice. Polazak traktora vozač mora objaviti zvučnim signalom (sirenom, trubom, glasom) ili drugim ugovorenim znakom. Prije nego što zaustavi traktor vozač mora dati zvučni signal ili drugi ugovoreni znak, radi upozorenja licima koja rade na priključnom oruđu ili sjede u prikolici.

Vozač traktora može dozvoliti vožnju na priključnoj mašini odnosno uređaju samo ako na njima postoji sjedište ili stajalište. **Vožnja na branicima ili drugim delovima traktora odnosno priključne mašine zabranjena je. Za vrijeme vožnje traktora zabranjeno je iskakati odnosno uskakati u traktor, prelaziti sa traktora na priključno oruđe, stajati na napravi za prikopčavanje ili trčati oko traktora.**

Zemljište na kome se poljoprivredni rad vrši noću mora biti osvijetljeno tako da se sa traktora i priključnog oruđa može imati jasan pregled u pravcu kretanja traktora i površine zemljišta koja se obrađuje.

6.3. Vršalice

Platforma oko otvora za ulaganje snoplja na vršalici mora biti izrađena od čvrstih dasaka koje mogu sigurno izdržati teret lica i materijala. Platforma mora imati ogradu visoku najmanje 30 cm i izvedenu tako da se njene strane mogu otvarati na preklop. Takva mora biti i gornja konstrukcija vršalice ako služi kao platforma za ulaganje snoplja. Površina poda platforme treba da bude izvedena tako da sprečava klizanje po rasutom zrnevaju. Poklopci na otvorima za ulaganje snoplja, izvedeni u ravni platforme, moraju biti izrađeni tako da mogu izdržati teret lica i materijala.

Svi pokretni j vršalice (remenice i remenje i drugi rotirajući delovi) koji se nalaze na visini do 2 m od tla, moraju se sa svoje spoljne strane zaštititi na podesan način (oklopom, žičanom mrežom, ogradiom i sl.). Na vršalicama na kojima ne postoje ugrađene ograde za zaštitu djelova, korisnik vršalice mora takve ograde postaviti prije početka rada vršalice. Radno mjesto sa koga se vrši ulaganje snoplja u otvor vršalice mora biti na podesan način obezbijeđeno tako da sprečava upadanje zaposlenog odnosno zahvatanje djelova tijela zapolenog pri ulaganju snopova u otvor ili doboš.

Zaštitna kapa na otvoru za ulaganje snoplja i druge zaštitne kape na mehaničkim djelovima vršalice, koje su smještene iznad platforme vršalice, moraju biti dobro pričvršćene i podešene za lako i brzo skidanje. Radni djelovi vršalice (bubanj, valjci za uvlačenje, uređaji za samouvlačenje) moraju biti izvedeni tako da

je isključena mogućnost povređivanja ulagača (hranioca) odnosno drugih zaposlenih koji na platformi rade ili se po njoj kreću.

Uređaji za regulisanje rada ventilatora (duvaljke) i uređaj za regulisanje brzine kretanja djelova smještenih u unutrašnjosti vršalice, moraju biti na vršalici postavljeni tako da se sa njima može lako i bez opasnosti rukovati.

Žljebovi za dopremanje snoplja na platformu vršalice smiju se upotrebljavati samo ako je odgovarajućim mjerama zaštite onemogućeno upadanje zaposlenog u otvor za ulaganje snoplja.

Za penjanje na platformu odnosno za silaženje sa platforme vršalice moraju se upotrebljavati bezbjedne ljestve koje su na donjem kraju snabdjevene šiljkom odnosno podesnom papučom ili su na gornjem kraju snabdjevene metalnim kukama.

Bočne strane ljestve moraju biti iznad nivoa platforme vršalice za 75 cm, ako na vršalici ne postoji ugrađen poseban rukohvat za pridržavanje. Ako su ljestve pričvršćene za vršalicu, prečke ljestava moraju biti od vršalice udaljene najmanje 16 cm. Ljestve odnosno kuke na ljestvama ne smiju se postavljati u blizini rotirajućih djelova vršalice.

Prije početka rada sva zaposlena lica moraju zauzeti svoja radna mjesta na vršalici. Početak i završetak rada pogonske mašine mora se objaviti unaprijed ugovorenim zvučnim signalom. **Podmazivanje ležišta i namještanje spalih kaiševa za vrijeme rada pogonske mašine i vršalice, zabranjeno je.**

Zaposleni koji rade na odnošenju sitne i krupne pljeve (pljevarji, slamaroši) moraju biti snabdjeveni sredstvima za zaštitu disajnih organa od prašine (respiratorima i sl.) i sredstvima za zaštitu očiju (zaštitnim naočarima i sl.).

Ulagač i njegov pomoćnik moraju za vrijeme rada biti snabdjeveni sredstvima za zaštitu očiju (zaštitnim naočarima, štitnicima za oči i sl.). Ako su lica koja rade na vršalici izložena sunčanim zracima, ona moraju biti snabdjevena sredstvima za zaštitu od sunčanice (slamatim šeširima i sl.). Sva lica koja rade na vršalici moraju nositi zaštitnu odeću (radnu odjeću), a žene moraju nositi i pantalone.

Na mestu na kome se obavlja vršidba zabranjeno je pušenje i upotreba otvorenog plamena. Pušenje, upotreba otvorenog plamena i slično, dozvoljeno je samo na udaljenosti od najmanje 50 m od mjesta na kome se obavlja vršidba, i to u pravcu duvanja vjetra. Na mestu na kome se obavlja vršidba mora se nala-

ziti u pripravnosti ručna prenosna pumpa za gašenje požara na vršalici odnosno aparat za gašenje požara u začetku. Pumpa mora biti snabdjevena crijevom dužine najmanje 2 m i mora uvek biti napunjena vodom. Pored vršalice mora se nalaziti sud sa najmanje 200 l vode, dvije kofe i dvije motke sa čakljama dužine najmanje 5 m.

Za vreme vršidbe zabranjeno je uživati alkoholna pića. Lica u pijanom stanju moraju se odmah odstraniti sa mjesta na kome se obavlja vršidba.

Lica koja su sklona ili boluju od nesvjestice, padavice, grčeva mišića, vrtoglavice, nagluvosti, kratkovidosti i sličnih zdravstvenih nedostataka, ne smiju se zapošljavati na vršalici.

Ako se vršidba obavlja noću, sva radna mjesta moraju biti dobro osvijetljena.

Zabranjeno je upotrebljavati svetiljke sa otvorenim plamenom.

6.4. Uređaji za baliranje sijena i slame

Uređaji za baliranje sijena i slame moraju biti izrađeni tako da se sa njima može rukovati bez opasnosti od udara ručne poluge ili od upadanja u lijevak (otvor) na uređaju za doturanje sijena ili slame odnosno u prostor rada klipa. Radi otklanjanja takvih opasnosti, uređaj za baliranje sijena i slame mora imati jak poklopac čvrsto spojen tako da se ne može skidati. Poklopac može biti izrađen na preklop ali tako da njegov dio iznad lievka (otvora) sa strane sa koje ulazi sijeno ili slama ne smije biti na preklop.

Poklopac mora da ispunjava sljedeće uslove:

- da prelazi bočne strane lievka najmanje za 10 cm na mehanizmu za doturanje sijena ili slame i ručne poluge;
- da eventualni otvori na njemu nijesu širi od 5 cm;
- da odstojanje između njega i gornjih ivica strana lievka (otvora) bude toliko da se može nesmetano ubacivati usitnjeno sijeno i slama.

Radi obezbeđivanja lica od zahvatanja mehanizmom za uvlačenje sijena ili slame u lijevak (otvor) ili za vezivanje, uređaji za baliranje sijena ili slame moraju ispunjavati i sljedeće uslove:

- da se gornje ivice strana lievka nalaze najmanje na 30 cm iznad mehanizma za doturanje ili za uvlačenje sijena odnosno slame u lijevak;
- da je otvor za ubacivanje usitnjelog sijena ili slame u lijevak snabdjeven po-desnim poklopcem, ako bočne strane lievka ne omogućuju uvid u rad mehanizma za uvlačenje sijena odnosno slame u lijevak;
- da se mehanizam za unošenje, vezivanje i izbacivanje bala nalazi unutar ograda (oklopa) koja omogućava uvid u rad mehanizma. Ograda se mora lako otvarati i u toku rada se ne smije skidati, a u zatvorenom stanju mora da

je sigurno poduprta. Otvori na ogradi ne smiju biti širi od 3 cm;

- da je mehanizam za baliranje sijena ili slame na pogonu uključen odnosno isključen tako da se mehanizam ne može staviti u pogon dok je ograda otvorena;
- da su igle za prošivanje bala lako pristupačne za udjelovanje, a pokretni djelovi mehanizma u blizini igala da su pokriveni zaštitnim oklopom;
- da je svaka igla za prošivanje bala po cijelom potezu svog hoda sa jedne strane oklopljena odgovarajućim štitnikom. Ako je pri mirovanju igle razmak između vrha igle i kanala veći od 2 cm, igla mora da je i sa druge strane odgovarajućim štitnikom oklopljena tako da ostavlja slobodne ušice igle;
- da kod presa sa ručnim vezivanjem vrh i hod igle budu najmanje 5 cm udaljeni od drugih pokretnih i nepokretnih delova uređaja.

Ručke za paljenje motora na uređaju za baliranje sijena ili slame moraju biti smještene tako da lice koje pali motor bude zaštićeno od rotirajućih delova motora.

Kad se uređaj za baliranje sijena ili slame nalazi u pogonu ne smiju se uvlačiti ruke u lijevak niti se poklopci smiju podizati ili uklanjati. Za vrijeme rada uređaja za baliranje zabranjeno je stajanje odnosno sjedenje na poklopcima i zaštitnim ogradama ili na drugim zaštitnim napravama.

Udjelovanje igle i drugi potrebni radovi na uređaju za vezivanje bala smiju se vršiti tek pošto uređaj za baliranje sijena ili slame bude zaustavljen odnosno isključen iz pogona. Naprave koje sprečavaju ispadanje bala sa vodilice moraju za vreme rada biti dobro pričvršćene, a smiju se uklanjati samo za vrijeme mirovanja mehanizma za vezivanje i izbacivanje bala.

Popravke odnosno drugi radovi na presi uređaja za baliranje sijena ili slame smiju se vršiti tek pošto se zamajac prese na podesan način obezbijedi od okretanja. Poslije popravke prese odnosno izvršenih drugih radova na presi, lice koje vrši paljenje motora ili puštanje motora u pogon mora prethodno provjeriti da li je poluga za puštanje u pogon u položaju mirovanja prese odnosno da li je onemoćeno nekontrolisano kretanje pogonskog uređaja prese.

6.5. Mašine za rezanje sijena, slame i druge stočne hrane

Mašine za rezanje sijena, slame i druge stočne hrane (u daljem tekstu: sječkalica) moraju biti konstruisane tako da se sa njima može lako rukovati i u njihovoј blizini vršiti radovi (nošenje i odnošenje materijala i dr.) bez opasnosti od zahvatanja valjcima za uvlačenje, noževima za rezanje i pogonskim uređajima.

Uložnica ispred otvora za ulaganje na sječkalici na motorni pogon mora biti sa svih strana zaštićena punom ogradom. Ograda mora biti duga najmanje 60 cm mjereno od noža, odnosno najmanje 50 cm mjereno od prvog valjka kojim se vrši uvlačenje stočne hrane. Uložnica ispred otvora za ulaganje, širine do 17 cm, na sječkalici za

ručni pogon može biti zaštićena punom ogradom dužine najmanje 35 cm mjereno od noža, odnosno najmanje 30 cm mjereno od prvog valjka kojim se vrši uvlačenje stočne hrane. Na sječkalici na ručni pogon na kojoj ulagač sam okreće točak sa noževima, dovoljno je da uložnica bude zaštićena punom ogradom dužine najmanje 20 cm. Na mjestu ulaganja stočne hrane bočne strane uložnice ne smiju biti iskošene na dužini većoj od 20 cm, niti to iskošenje smije biti veće od 1:3.

Sječkalice na motor ili na ručni pogon moraju imati napravu (polugu i sl.) za sigurno zaustavljanje pogona uređaja za uvlačenje. Na sječkalici sa potisnim valjcima, na kojoj nije potrebno materijal potiskivati rukom, naprava za zaustavljanje pogona uređaja za uvlačenje može se nalaziti na mjestu sa koga se vrši ulaganje u otvor sječkalice.

Valjci za uvlačenje moraju biti zatvoreni i sa donje strane korita sječkalice. Pongonski i vodeći valjci transportnih traka (lanaca), kao i zupčanici transportera sa lancima, moraju biti snabdjeveni štitnicima. Uložnica sa transportnom trakom mora biti sa obje strane opremljena punim štitnikom do visine najvećeg ugiba trake (lanca), ako postoji mogućnost nanošenja povreda zbog zahvata povratnog dijela trake.

Valjci, koturi i krila sa noževima moraju biti sa gornje i donje strane opremljeni (oklopljeni) punim štitnikom. Gornji deo štitnika mora biti izведен tako da se lako skida ili preklapa radi čišćenja, ali da je isključena mogućnost da se za vrijeme rada sam pomjera ili podiže. Najveći dozvoljeni broj obrtaja valjka, kotura ili krila sa noževima mora biti naznačen na tablici pričvršćenoj na sječkalici.

Ako se isjeckana masa stočne hrane prenosi pneumatskim putem (ventilatorima ili drugim sličnim uređajima), otvori za otklanjanje začepljenja u cijevima moraju biti od pokretnih djelova sječkalice odnosno od ventilatora udaljeni najmanje 50 cm. Ventilacione cijevi za prenošenje isjeckane mase moraju biti dobro pričvršćene.

Sječkalice moraju biti, zavisno od veličine, postavljene na stabilne i ravne podesive (temelje) a po potrebi i dobro pričvršćene da se ne pomjeraju. Radno mjesto ulagača mora biti na visini koja omogućava nesmetan rad.

Sječkalica se ne smije puštati u rad bez zaštitnih naprava na prenosnicima snage. Za vrijeme rada sječkalice ne smiju se vršiti nikakve opravke na kućištu ventilatora, elevatora i drugim delovima sječkalice, niti se skidati zaštitne naprave na prenosnicima snage. Za skidanje i ponovno namještanje noževa ne smiju se upotrebljavati ključevi koji nisu namijenjeni za tu svrhu. Zamajac sječkalice ne smije se preuređivati ili koristiti za remenice.

Za vrijeme rada sječkalice sjećenje stočne hrane na potrebnu dužinu smije se vršiti samo ako na sječkalici postoji uređaj pomoću koga se dužina stočne hrane pri sjeckanju može mijenjati bez opasnosti po ulagača. Lice koje mijenja dužinu stočne hrane pri sjeckanju mora prethodno upozoriti ulagača na promjenu brzine uvlačenja.

Sječkalice na ručni pogon koje su naknadno rekonstruisane na motorni pogon smiju se upotrebljavati samo ako su na njima obezbijeđene mjere zaštite predviđene za sječkalice na motorni pogon.

6.6. Uređaji za usitnjavanje poljoprivrednih proizvoda

Uređaji za usitnjavanje poljoprivrednih proizvoda (mlinovi, prese za grožđe i ostalo voće, strugači za djetelinu, krunilice za kukuruz, drobilice za uljane pogače, rezači repe, mašine za usitnjavanje krompira i repe i dr.) moraju biti konstruisani tako da se sa njima može lako rukovati i u njihovoј blizini vršiti radovi (ulaganje, odnošenje materijala i dr.) bez opasnosti od zahvatanja pokretnih djelova uređaja (pužnog vretena, ploče, valjka sa noževima, čekića, mlinskog kamena itd.).

Otvor za ulaganje u uređaj za usitnjavanje poljoprivrednih proizvoda mora imati lijevak koji dopire do pužnog vretena, zubaca noža i sl. Na ulazu u lijevak drobilice ili mlinu sa valjcima, kamenom odnosno pločom, mora biti dobro pričvršćena zaštitna naprava (mreža, rešetka) koja sprečava ulazak ruke u uređaj i kroz koju se može začepljeni uređaj bez opasnosti očistiti (štapom i sl.). Žlijeb za odvođenje usitnjjenog poljoprivrednog proizvoda ne smije biti labav u dužini od najmanje 50 cm mereno od izlaznog otvora na uređaju.

Broj obrtaja, a po potrebi i smjer obrtanja uređaja za usitnjavanje poljoprivrednih proizvoda, moraju biti naznačeni na tablici postavljenoj na uočljivom mjestu na uređaju. Broj obrtaja naznačen na tablici ne smije se prekoračiti.

Za vrijeme rada uređaja za usitnjavanje poljoprivrednih proizvoda ne smiju se uvlačiti ruke u kućište uređaja u kome se nalaze i pokreću djelovi uređaja (čekići ili kamen, noževi kidalice, transportne trake, pužni i Zubčasti prenosnici i sl.). Za nabijanje, odcjepljivanje, odstranjivanje ili odbijanje usitnjenih proizvoda moraju se zaposlenim staviti na raspolaganje odgovarajuća sredstva za rad.

6.7. Uređaji za navodnjavanje

Djelovi uređaja za navodnjavanje (rezervoari i cjevovodi pod pritiskom, pumpe, prskalice i sl.) moraju biti konstruisani tako da lica koja sa njima rukuju ne smiju biti izložena opasnosti po život i zdravlje. Na rezervoaru za navodnjavanje pod pritiskom (hidroforu) mora biti naznačen najveći dozvoljeni pritisak i zapremina sadržina rezervoara. Na pumpi uređaja za navodnjavanje mora biti manometar sa oznakom najvećeg dozvoljenog pogonskog pritiska (crvena crta). **Rezervoar mora imati sigurnosni ventil.** Pored mjera zaštite i zdravlja na radu na hidrofor se primjenjuju i mjere propisane za sudove pod pritiskom.

Djelovi uređaja za navodnjavanje moraju se pre svake upotrebe pregledati, radi utvrđivanja njihove ispravnosti. Neispravni djelovi uređaja ne smiju se koristiti dok se ne otklone kvarovi na njima (pukotine, lom, korozija i sl.).

Za vrijeme rada uređaja za navodnjavanje mora se povremeno provjeravati ispravnost sigurnosnih uređaja (osiguravajućih ventila, redukcionih ventila, manometara i sl.). Na osiguravajućim i redukcionim ventilima ne smiju se vršiti никакva preinakačenja (dopunsko opterećivanje tega, pojačavanje opruga i sl.). Ako se za stvaranje pritiska u uređaju za navodnjavanje koristi ugljen-dioksid pod pritiskom, boce sa ugljen-dioksidadom moraju se zaštititi od zagrijevanja i zamrzavanja i osigurati od prevrtanja. Za stvaranje pritiska u uređaju za navodnjavanje ne smije se koristiti kiseonik pod pritiskom.

Uređaji za navodnjavanje moraju se poslije svake upotrebe isprati čistom vodom. Poslije isteka vremenskog perioda u kome su korišćeni, uređaji za navodnjavanje moraju se rastaviti na djelove i svi djelovi očistiti, a prije smještaja i konzervirati. Mjesto određeno za smještaj uređaja za navodnjavanje mora biti zaštićeno od dejstva vlage, pare, varnica, hladnoće, nagrizajućih materija i mehaničkih oštećenja.

Uređaji za navodnjavanje moraju se upotrebljavati i održavati u ispravnom stanju prema uputstvima proizvođača takvih uređaja.

6.8. Alati i druga sredstva rada

Poljoprivredni alati sa oštricama, kao što su kose, vile, srpovi, makaze, kuke, testere i sl., moraju se pažljivo prenositi, odnosno moraju na prevoznom sredstvu biti tako složeni da za vrijeme vožnje ne mogu prouzrokovati povrede.

Zabranjeno je ove alate iz bacati odnosno dobacivati. Alati se moraju čuvati u posebnoj prostoriji i odlagati tako da njihove oštice ne mogu prouzrokovati povrede. Prije davanja na upotrebu poljoprivrednih alata, mora se provjeriti njihova ispravnost.

Ljestve koje se upotrebljavaju za berbu voća, hmelja i sl., moraju biti čvrste a njihovi djelovi međusobno dobro spojeni i učvršćeni. Ako se pri radu stabilnost ljestava ne može obezbijediti naslanjanjem na drvo ili na drugi sličan način, oni se moraju pridržavati. Pokretne ljestve moraju biti obojene uočljivom bojom ili obilježene posebnim znakom, radi upozorenja na opasnost pri radu sa njima.

Gajbe, korpe, kotarice i druga ambalaža koja se koristi pri berbi ili sličnom radu moraju biti u ispravnom stanju bez polomljenih daščica, štrčećih eksera, okova, žica i sl., i moraju imati sigurne drške (ručice).

6.9. Spremnice za stočnu hranu i bazeni za stajsko đubrivo

Spremnice za stočnu hranu, kao što su silosi, jame za kuvanu hranu, jame za kisećenje, podrumi, trapovi i cisterne za napajanje, kao i pokriveni bazeni za stajsko đubrivo, moraju imati otvore za prirodnu ventilaciju ili uređaje za vještačku ventilaciju. Silosi moraju imati i uređaj za dezinfekciju.

Prolazi u spremnicama za stočnu hranu moraju biti ograđeni, radi sprečavanja upadanja u skladišni prostor. Pored bazena za stajsko đubrivo preko 50 m³ moraju se odrediti posebna mjesta sa kojih se može bez opasnosti od povreda vršiti ručno odnosno mehaničko praznjenje bazena. Svaka spremnica mora imati čvrste vertikalno ugrađene ljestve za silaženje u skladišni prostor.

Odstojanje između pojedinih mesta pričvršćenja ljestava ne smije biti veće od 2 m. Odstojanje između prvog odnosno poslednjeg mesta pričvršćenja i krajeva ljestava ne smije biti veće od 75 cm. Ljestve duže od 5 m moraju imati leđnu zaštitu (leđobran) kroz koju se može prolaziti. Leđobran mora biti postavljen na visini od 2 m od poda (tla).

Na ulazu u spremnicu ili u blizini ulaza mora se postaviti tabla sa upozorenjem na opasnost od gušenja.

Jame za kuvanu hranu, jame za kiseljenje ili za vrenje, kao i cisterne za napajanje, koje su dublje od 1,3 m ili su postavljene pored prolaza, moraju biti ograđene čvrstom punom ogradom visokom najmanje 1 m.

Ako je spremnica ugrađena u pod zgrade, ona mora biti prekrivena čvrstim pokrivačem, a otvoreno mjesto na pokrivaču određeno za punjenje odnosno praznjenje mora imati čvrstu punu ogradu visoku najmanje 1 m.

Ulaženje i rad u jami za vrenje, za kiseljenje ili za kuvanu hranu, kao i u bazen za stajsko đubrivo ili u cisternu za napajanje, dozvoljeno je samo ako se provjeravnjem pomoću odgovarajuće naprave (gasnog indikatora, probne svjetiljke i dr.) utvrdi da se u jami, bazenu odnosno cisterni ne nalazi ugljen-dioksid (CO₂). Ovo provjeravanje se, po pravilu, vrši spuštanjem indikatora ili svjetiljke u unutrašnjost jame, bazena odnosno cisterne.

Zaposleni koji vrši provjeravanje, mora biti vezan za uže i mora biti pod nadzrom drugog lica radi brzog izvlačenja u slučaju gušenja.

Radnik koji poslije završenog vrenja vrši čišćenje i druge slične poslove u jami, bazenu odnosno cisterni, mora biti snabdjeven zaštitnom maskom.

Jama, bazen i cisterna moraju se po ispraznjenju očistiti od ostataka hrane odnosno tečnosti, a po potrebi i oprati.

Pri rukovanju sa jetkim materijama za kiseljenje i vrenje stočne hrane mora se postupati na način predviđen uputstvima proizvođača.

Ako je stočna hrana u jami smrznuta po površini, mora se smrznuti sloj hrane odstraniti i tek onda hrana izvlačiti. Zabranjeno je zavlačiti se pod smrznuti sloj odnosno prelaziti preko šupljina smrznutog sloja hrane.

U pokriveni bazen za stajsko đubrivo ne smije se ući pre nego što se odstrane nakupljeni štetni gasovi. Nakupljeni gasovi mogu se odstraniti provjetravanjem duvaljkama ili na sličan način.

Za vrijeme popravke bazena odnosno uređaja za vađenje đubriva iz takvog baze-na, ne smije se upotrebljavati svetiljka sa otvorenim plamenom niti se smije pušiti.

6.10. Rad sa mineralnim (vještačkim) đubrivom i sredstvima za zaštitu bilja

Mineralna (vještačka) đubriva čuvaju se, po pravilu, u odgovarajućoj ambalaži (papirnatim ili plastičnim vrećama i sl.), i to u slojevima od najviše 2 m. Mineralna đubriva u rasutom stanju čuvaju se u posebnom skladišnom prostoru, na podlogama od dasaka koje su od poda skladišta uzdignute za najmanje 15 cm radi provjetravanja. Čuvanje đubriva i primenjivanje mjera zaštite pri rukovanju sa đubrivom vrši se na način predviđen uputstvima proizvođača.

Prevoz mineralnih (veštačkih) đubriva u rasutom stanju (rinfusa) od skladišta do mesta upotrebe mora se vršiti prevoznim sredstvima koja su obezbijeđena od propisanja đubriva. Ako se prevozi u otvorenim sanducima kamionom odnosno prikolicom, đubrivo se mora pokriti nepropusnim platnom (nepropusnim materijalom).

Prevoz mineralnih đubriva koja sadrže primjese otrovnih hemijskih jedinjenja mora se vršiti u hermetički zatvorenim limenim sudovima koji su opremljeni sigurnim ručkama.

Zaposleni koji rukuju mineralnim (vještačkim) đubrivima moraju biti blagovremeno upoznati sa opasnim svojstvima pojedinih vrsti đubriva i načinom rukovanja, kao i sa mjerama zaštite koje se pri radu sa đubrivot sprovode.

Na rad sa mineralnim (vještačkim) đubrivima, a naročito sa đubrivima koja sadrže otrovna hemijska jedinjenja, ne smiju se raspoređivati zaposleni sa ispušnom kožom ili otvorenim ranama na licu, rukama i nogama odnosno sa drugim zdravstvenim oštećenjima.

Pri radu sa mineralnim đubrivima, a naročito pri radu sa kalcijumovim cijanamidom, zabranjeno je uživanje alkohola i drugih sredstava zavisnosti.

Pri radu sa mineralnim (vještačkim) đubrivima zaposleni moraju biti snabdjeveni sredstvima i opremom lične zaštite na radu (gumenim rukavicama, zaštitnim maskama i sl.), zavisno od uslova rada i vrste đubriva.

Pri radu sa kalcijumovim cijanamidom zaposleni moraju nositi potpuno zatvorena odijela. Otkrivene djelove kože (lice, ruke) treba premazati specijalnom mašću.

Mineralna (vještačka) đubriva ne smiju se rasipati odnosno rasturati po jako vjetrovitom vremenu. Ako se mineralno đubrivo rasipa ili rastura pri slabijem vjetru, rasipanje odnosno rasturanje đubriva mora se vršiti u pravcu duvanja vetra.

Hemijska sredstva za zaštitu bilja od bolesti i štetočina i hemijska sredstva za uni-

štavanje korova i štetnih divljači (u daljem tekstu: hemijska sredstva), opasna odnosno otrovna po zdravlje i život ljudi, moraju se smještati u posebna skladišta ili u poseban skladišni prostor odvojen od drugih prostora u kojima su smješteni materijali, a naročito u kojima je smještena ljudska ili stočna hrana

Skladišta za hemijska sredstva moraju biti udaljena od objekata za stanovanje.

Gasovita i lako zapaljiva hemijska sredstva moraju se uskladištavati van naselja u skladu sa važećim propisima.

Skladište za hemijska sredstva mora imati predprostor. Ulazna vrata skladišta moraju biti čvrsta i sa otvaranjem prema napolje. Vrata skladišta moraju imati bravu ili katanac. Na vratima mora stajati ploča sa natpisom: "Otrov".

U skladištu za hemijska sredstva moraju se održavati mikroklimatski uslovi predviđeni uputstvom proizvođača. Koncentracija štetnih gasova i prašine u prostorijama skladišta ne smije da prelazi GVI (granične vrijednosti izloženosti) odnosno KGVI (kratkoročne granične vrijednosti izloženosti).

Pristup u skladište za hemijska sredstva zabranjen je neovlašćenim licima.

Vrata na skladištu za hemijska sredstva moraju biti zaključana u vrijeme kad se u skladištu ne nalazi skladištar. U skladištu za hemijska sredstva zabranjeno je spavati, pušiti, piti i jesti. O svakoj zabrani, mora se istaći natpis na tabli na ulazu u skladište ili na vratima skladišta.

Hemijska sredstva moraju u skladištu biti uredno složena po vrstama i moraju biti smještena tako da se lako mogu uzimati sa poda ili sa polica.

Skladištar mora biti upoznat sa štetnim svojstvima svih uskladištenih hemijskih sredstava i pri rukovanju sa tim sredstvima dužan je strogo se pridržavati uputstava proizvođača hemijskih sredstava i uputstava za bezbjedan rad.

Gore navedene odredbe odnose se i na uskladištenje mineralnih (vještačkih) đubriva koja sadrže otrovne primeše.

Hemijska sredstva moraju se čuvati u originalnoj ambalaži, na kojoj mora postojati nalepnica (deklaracija) sa propisanim podacima. Ako sa ambalaže pri isporuci ili u skladištu nestane naljepnica (deklaracija) ili ona postane nečitljiva, hemijsko sredstvo iz takve ambalaže ne smije se izdavati na upotrebu dok se ne utvrdi njegov sadržaj. Ako se sadržaj hemijskog sredstva ne može utvrditi, takvo sredstvo se mora uništiti.

Pri rukovanju hemijskim sredstvima i pri upotrebi hemijskih sredstava mora se postupati po uputstvima proizvođača hemijskih sredstava.

Na uređaje za upotrebu hemijskih sredstava (prskalice, zaprašivače, sudove pod pritiskom, cjevovode, pumpe, atomizere i dr.), kao i pri radu sa takvim uređajima, se moraju primjenjivati propisane mjere zaštite.

Rukovanje hemijskim sredstvima golim rukama zabranjeno je.

Poslije svakog punjenja uređaja za upotrebu hemijskih sredstava, mora se ukloniti odnosno obrisati hemijsko sredstvo koje je po njemu proliveno. Posude u kojima se pripremaju rastvori hemijskih sredstava ne smiju se upotrebljavati za druge svrhe.

Prskanje, zaprašivanje, orošavanje odnosno zamagljivanje hemijskim sredstvima iz aviona smije se vršiti samo pomoću posebnog uređaja ugrađenog u tu svrhu u avion.

Hemijska sredstva dopremljena na mjesto uzletanja aviona (aerodrom i sl.) moraju se smještati na za to određeno mjesto obezbijeđeno od pristupa neovlašćenih lica.

Utovar hemijskih sredstava u avion ne smije vršiti pilot aviona.

Zabranjen je let aviona kroz maglu hemijskih sredstava.

Poslije završenog rada sa hemijskim sredstvima mora se zatvoriti ventil na uređaju za upotrebu hemijskih sredstava.

Svi pokretni i obrtni djelovi na mašinama za čišćenje i dezinfekciju sjemena radi zaštite bilja moraju biti obezbijeđeni podesnim zaštitnim napravama (oklopima, žičanim mrežama i sl.).

U radnim prostorijama u kojima su smještene mašine, koncentracija štetnih gasova i prašine ne smije da prelazi GVI (granične vrijednosti izloženosti) odnosno KGV (kratkoročne granične vrijednosti izloženosti).

Sjeme tretirano hemijskim sredstvom mora se unositi u ambalažu direktno iz uređaja za upotrebu hemijskih sredstava, bez posredstva ručnog rada.

Zabranjena je ručna manipulacija otrovnim hemijskim sredstvima za zaštitu sjemena.

Sjeme zaprašeno živinim preparatom, koje je preostalo od sjetve ili nije upotrijebljeno za sjetvu iz bilo kojih razloga, ne smije se upotrijebiti za ljudsku ili stocnu hranu niti se smije stavljati u promet.

Pripremanje hemijskih sredstava za upotrebu ne smije se vršiti na temperaturi većoj od 30°C. Hemisko sredstvo treba pripremiti u onoj količini koja se može utrošiti u toku radnog dana. Preostali rastvor hemijskog sredstva treba uništiti ili sačuvati u obilježenoj ambalaži i obezbijediti od dodira neovlašćenih lica.

Pripremanje hemijskih sredstava za upotrebu, kao i prosipanje preostalog rastvora hemijskih sredstava, ne smije se vršiti u blizini bunara i stajaćih voda.

Prije upotrebe hemijskih sredstava na većoj površini zemljišta moraju se preduzeti mjere upozorenja na opasnost trovanja, i to obavještavanjem lica koja rade na susjednim parcelama, obavještavanjem stanovništva, uklanjanjem stoke, pčela i sl.

Na prilazu površini zemljišta koja je tretirana otrovima mora se istaći natpis: "Zabranjen pristup - Zatrovana površina", sa naznačenjem datuma tretiranja. Po prestanku opasnosti upozorenje se mora ukloniti. Mjere zaštite moraju se primjenjivati i pri postavljanju otrovnih mamaca za uništavanje biljnih štetočina.

Rad sa hemijskim sredstvima ne smije se vršiti pri jakom vjetru.

Prskanje, zaprašivanje, orošavanje odnosno zamagljivanje hemijskim sredstvom pri slabijem vjetru može se izvoditi samo u pravcu duvanja vjetra.

Prazna papirna ili plastična ambalaža u kojoj se nalazila otrovna hemijska sredstva mora se spaliti, a prazna limena ili staklena ambalaža zgnječiti odnosno razviti a potom zakopati. Uništavanje odnosno zakopavanje ambalaže ne smije se vršiti u blizini bunara i stajaćih voda.

Prazna ambalaža koja se vraća proizvođaču čuva se do otpreme u skladištu za hemijska sredstva. Pakovanje i otpremanje takve ambalaže mora se vršiti prema uputstvu proizvođača.

Odgovorno lice koje rukovodi poslovima upotrebe hemijskih sredstava dužno je upoznati zaposlene sa svojstvima hemijskih sredstava, sa načinom rukovanja i sa mjerama zaštite, kao i upozoriti na opasnost u slučaju nepravilnog rukovanja.

Lica koja rade sa hemijskim sredstvima (pri upotrebi) moraju biti za vrijeme rada snabdevena sredstvima i opremom lične zaštite na radu, zavisno od vrste poslova i štetnog dejstva hemijskog sredstva, i to:

- za poslove otvaranja posuda, za razređivanje, miješanje ili pretapanje i presipanje - gumenim rukavicama, gumenim čizmama, respiratorom odnosno štitnikom za lice, kombinezonom i gumenom pregačom odnosno nepropusnim ogrtačem;
- za poslove primjenjivanja hemijskih sredstava u staklenim baštama, osim aerosola ili generatora za zadimiravanje - gumenim rukavicama, gumenim čizmama, kapuljačom, respiratorom odnosno štitnikom za lice, kombinezonom ili nepropusnim ogrtačem;
- za poslove primjenjivanja aerosola u zatvorenom prostoru - kombinezonom, kapuljačom, gumenim rukavicama i respiratorom;
- za rad u hmeljarnici tretiranoj hemijskim sredstvom do 8 dana - gumenim rukavicama;
- za poslove označavanja tla radi prskanja iz

aviona - kombinezonom, gumenim rukavicama, gumenim čizmama, gumenom pregačom, respiratorom odnosno štitnikom za lice.

Rukavice se moraju pri upotrebi navući preko krajeva rukava zaštitnog odijela. Pri upotrebi gumenih čizama nogavice zaštitnog odijela moraju se navući preko ivice čizama. Poslije završetka rada rukavice i čizme moraju se sapunom oprati u čistoj vodi.

Zaposlenim koji rukuju sa hemijskim sredstvima mora se svakog dana obezbijediti čisto zaštitno odijelo. Ako se pri radu znatnije zagađuje odjeća prolivanjem rastvora hemijskog sredstva, mora se zaposlenim obezbijediti i rezervno zaštitno odijelo. Kombinezoni i kapuljače moraju se poslije svake upotrebe od najviše 6 radnih dana zamijeniti čistim.

Oštećena sredstva i oprema lične zaštite na radu (rasparana, pocijepana, probušena i sl.) moraju se odmah zamijeniti novim.

Upotreba oštećenih sredstava i oprema lične zaštite na radu zabranjena je.

Zaposleni treba u toku rada češće da ispiraju usta odgovarajućim sredstvima za dezinfekciju, a obavezno prije jela, pića i pušenja. Izložene djelove tijela treba češće prati čistom vodom i sapunom. Dio tijela na koji je proliveno hemijsko sredstvo ili koji je poprskan hemijskim sredstvom, mora se odmah oprati čistom vodom i sapunom.

Za vrijeme rada sa hemijskim sredstvima ne smije se pušiti niti jesti.

Rad sa veoma otrovnim hemijskim sredstvima ne smije da traje duže od 6 časova u toku dana, i mora se izvoditi u dva dijela.

Rad sa manje otrovnim hemijskim sredstvima ne smije da traje duže od 7 časova u toku dana.

Na rad sa otrovnim hemijskim sredstvima ne smiju se raspoređivati zaposleni koji nisu prethodno podvrgnuti specijalističkom ljekarskom pregledu. Zaposleni koji rade sa otrovnim hemijskim sredstvima moraju se u toku tog rada jedanput u 12 mjeseci podvrći specijalističkom ljekarskom pregledu.

Lica mlađa od 18 godina, kao i trudnice, dojilje i porodilje ne smiju se raspoređivati na rad sa hemijskim sredstvima.

Zaposlenim sa otvorenim ranama (opekotinama, povredama, ekcemima, svježim žuljevima i sl.), kao i zaposlenim pod dejstvom alkohola i drugih sredstava zavisnosti, ne smije se dozvoliti rad sa hemijskim sredstvima.

Zaposleni koji u toku rada sa hemijskim sredstvima osjeti tegobe (slabost, glavobolju i sl.), mora se odmah uputiti na ljekarski pregled.

Ako se hemijska sredstva primjenjuju na mjestima udaljenim od naselja, mora se obezbijediti tekuća voda i sapun za pranje zaposlenih u toku rada, alkalna sredstva za ispiranje i neophodni antidoti.

Za zaposlene koji rade sa hemijskim sredstvima moraju se obezbijediti i kupatila sa toplom i hladnom vodom. Istovremeno odnosno zajedničko kupanje zaposlenih koji rade sa hemijskim sredstvima i ostalih zaposlenih zabranjeno je.

Za smještaj radne odjeće i obuće, kao i ostalih sredstava i opreme lične zaštite na radu koji rade sa hemijskim sredstvima, moraju se obezbijediti posebne prostorije.

6.11. Rad u stočarstvu, ribarstvu i pčelarstvu

Stajske prostorije (staje) u kojima se drži stoka treba da budu dovoljno prostrane, svijetle, provjetravane, suve, umjereno tople i izgrađene tako da se u njima može lako održavati čistoća. Pod stajske prostorije mora biti od materijala koji sprečava klizanje i ne upija mokraću. Nagib poda treba da bude podesan tako da mokraća lako i brzo otiče u kanalizaciju.

Visina stajske prostorije mora biti u srazmjeru sa dužinom i širinom prostorije da bi se obezbijedila dovoljna količina vazduha. Tavanica prostorije treba da bude od materijala koji obezbeđuje termičku izolaciju. Ispusti za stoku i za uskladišteњe stočne hrane moraju biti u blizini stajske prostorije i sa njom treba da budu povezani popločanim putevima.

Neposredno uz stajske prostorije treba da se nalaze sanitarni uređaji i prostorije za smještaj zaposlenih.

Unutrašnjost stajskih prostorija mora se dobro provjetravati prirodnim ili vještačkim putem (kroz krovne ventilacione kanale ili otvore na zidovima i sl.).

Razbijena okna prozora ili svjetiljnika na stajskoj prostoriji moraju se odmah zaštakliti.

Stajska prostorija mora da ima poseban prolaz za dopremanje stočne hrane i poseban prolaz za zaposlene, iznošenje đubreta i unutrašnji transport.

U stajskoj prostoriji u kojoj se duž bočnih zidova nalaze korita (valovi) za hranjenje stoke, mora se ostaviti dovoljno slobodnog prostora za vršenje poslova i za kretanje zaposlenih.

U hodnicima i ostalim prolaznim mjestima stajske prostorije ne smiju se ostavljati lopate, vile i druga sredstva rada.

Oko radnih mjesta u staji mora biti dovoljno slobodnog prostora i takva mjesta ne smiju biti zakrčena.

Za svaku vrstu stoke moraju se u stajskoj prostoriji izgraditi odvojeni prostori odnosno boksovi.

Boksovi za zloćudnu stoku moraju biti izgrađeni od čvrstog materijala. Prilaz hraništu (koritu, valovu, jaslama) za zloćudnu stoku mora se nalaziti van boksa.

Na prilazu boksovima za zloćudnu stoku mora biti istaknut natpis: "Pazi, grize i udara".

Boksovi za bikove moraju sa jedne strane imati čvrst (ojačan) zid.

Bikovi od 12 do 14 meseci starosti, koji su određeni za rasplod, moraju imati nosne alke. U boksu staje bik mora biti vezan jakim okovratnim lancem ili remenima za zid staje, i to tako da udaljenost glave vezanog bika od zida pri nategnutom lancu odnosno remenu ne bude manja od 50 cm.

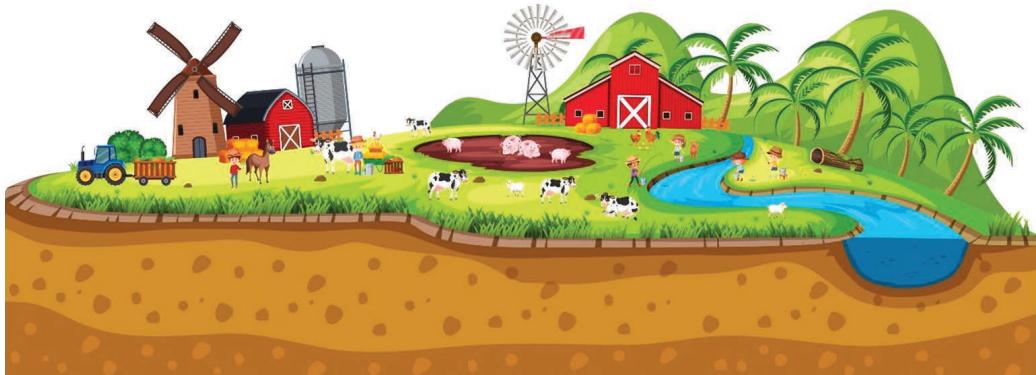
Zaposleni koji timari bika smije ući u boks samo ako je bik vezan.

Ograda u kome se bikovi slobodno kreću mora biti napravljena od čvrstog i trajnog materijala (gvozdenih cijevi, armiranog betona i sl.).

Bik se mora voditi pomoću lanca ili užeta pričvršćenog za ular. Bik koji ima nosnu alk u mora se voditi pomoću bolne palice. Bik stariji od 12 mjeseci koji još nema nosnu alk u, smije se voditi samo ako su mu prethodno oči zasijenjene.

Za vrijeme ispaše bik mora biti sigurno i čvrsto privezan za gvozdeni kolac ili drugi čvrsti predmet.

Ako se muža krava vrši na ispaši ili na slobodnom prostoru, bikovi se moraju udaljiti iz stada odnosno od mjesta na kome se vrši muža krava i čvrsto vezati ili zatvoriti u odvojeni prostor.

Zaposleni u staji mora biti dobro upoznat sa cijelokupnim procesom rada na svom radnom mjestu s obzirom da bezbjednost rada zavisi od vrste stoke i pola, vrste uzgoja, načina držanja stoke, određenog fiziološkog stanja u kome se stoka nalazi, vrste posla, kao i čudi stoke i odnosa čovjeka prema stoci.

Pri ulaženju u boks u kome se nalazi stoka, zaposleni se mora blagovremeno oglasiti.

Ular, lanac ili uzde za koje se stoka vodi moraju se u ruci držati tako da se u slučaju opasnosti mogu lako ispustiti (otvaranjem šake). Ular se ne smije držati obavijen oko ruku, tijela i sl.

Sa stokom se ne smije strogo postupati niti se ona smije dražiti.

Kad se izvodi ili kad je upregnuta, stoka koja ujeda mora nositi brnjicu.

Jašiti stoku u vodi za vrijeme kupanja odnosno pranja smije samo lice koje zna dobro plivati.

Oplođavanje krupne stoke mora se vršiti samo u za to određenom i ograđenom prostoru. Za vreme oplođavanja krupne stoke, ne smije se ulaziti u ograđeni prostor. Pridržavanje ženke ili mužjaka smije se vršiti samo sa spoljne strane ograđenog prostora odnosno ograde.

Stoka oboljela od zarazne bolesti ili za koju se sumnja da je oboljela mora se držati u posebnim prostorijama. Takve prostorije ne smiju biti u neposrednoj blizini prostorija u kojima je smještena zdrava stoka odnosno ne smiju biti neposredno povezana sa tim prostorijama. Ulaz u prostoriju dozvoljen je samo licima određenim za rad sa bolesnom stokom i veterinarskom osoblju. Lica koja

rade sa bolesnom stokom ne smiju ulaziti u prostorije u kojima je smještena zdrava stoka. U prostorijama se moraju nalaziti uređaji za pranje ruku i sredstva za dezinfekciju. Na izlazima iz takvih prostorija moraju se nalaziti sredstva za dezinfekciju obuće. Sredstva i oprema lične zaštite na radu, oprema za rad i drugi pribor ne smiju se bez prethodne dezinfekcije iznositi iz takvih prostorija.

Na svim ulazima prostorije moraju se istaći natpisi sa uočljivim upozorenjima o vrsti bolesti odnosno zarazi, o zabrani ulaženja i osnovnim mjerama predostrožnosti.

Za rad sa stokom oboljelom od zaraznih bolesti, kao i za rad na prinudnom klanju stoke, uništavanju odnosno ukopavanju ili prevozu stoke uginule od zaraznih bolesti, mogu se zapošljavati samo zdrava lica koja moraju prethodno biti upoznata sa opasnostima koje prete od pojedinih zaraznih bolesti. Ovi poslovi se moraju vršiti po uputstvima veterinarskog stručnjaka.

Neposredno po završetku rada sa stokom oboljelom od zaraznih bolesti odnosno neposredno poslije prinudnog klanja, uništavanja, ukopavanja ili prevoza stoke uginule od zaraznih bolesti, moraju se ruke oprati i dezinfikovati.

Lica koja imaju otvorene rane ili ispučanu kožu na rukama ne smiju se raspoređivati na rad.

Ako lice koje je dolazilo u dodir sa stokom oboljelom ili uginulom od zaraznih bolesti oseti na koži svrab, bolove ili druge tegobe, mora se odmah uputiti na ljekarski pregled.

Zaposlen u stočarstvu moraju biti snabdjeveni zaštitnom odjećom i obućom, i to: zaštitnim odijelom ili kombinezonom, keceljom, rukavicama i gumenim čizmama, a žene moraju biti snabdjevene i maramama.

Zaposleni na muži krava i u manipulaciji sa mlijekom moraju imati posebnu zaštitnu odeću koja se ne smije nositi pri vršenju drugih poslova u stočarstvu.

Pri đubrenju ribnjaka mineralnim (vještačkim) đubrivot primjenjuju se posebne mjere zaštite.

Za zaštitu od vlage, hladnoće, atmosferskih padavina, insekata i od drugih nepovoljnih uslova pri radu u ribarstvu, zaposleni moraju biti snabdjeveni sredstvima i opremom lične zaštite na radu (bundom, kišnom kabanicom, gumenim čizmama, rukavicama i dr.).

Košnice sa pčelama moraju se postavljati na mjesta koja su najmanje 2 m udaljena od prolaza, puteva i sl. Ako se u ekonomskom dvorištu radne organizacije košnice ne mogu postaviti na mjestima sa navedenim odstojanjem od puteva ili prolaza, mora se postaviti ograda (paravan) visoka do 2 m tako da se let pčela usmjerava iznad glava prolaznika.

Pri radu sa pčelama (hvatanje odnosno prihvatanje rojeva, rad oko košnica, vrcanje meda i sl.) treba obazrivo postupati a, po potrebi, koristiti i zaštitne maske i rukavice.

Zagrijevanje odnosno topljenje voska smije se vršiti samo u za to određenim posudama i uređajima i uz preduzimanje mjera zaštite od požara.

Punjenje otvorenih posuda za zagrijevanje odnosno topljenje voska preko oznake obilježene na posudi zabranjeno je.

6.12. Transport u poljoprivredi

Za utovar i istovar stoke treba da postoje posebni koridori, ograđene rampe sa čvrstim svodovima i sigurna transportna sredstva.

Na transport motornim vozilima (traktorom, traktorskom prikolicom, kamionom i dr.) u poljoprivredi, a posebno na transport motornim vozilima u krugu ekonomskog dvorišta radne organizacije, primenjuju se mere zaštite pri održavanju motornih vozila i prevozu motornim vozilima i pri utovaru tereta u teretna motorna vozila i istovaru tereta iz takvih vozila.

7. MJERE ZAŠTITE I ZDRAVLJA NA RADU U ŠUMARSTVU

Mjere zaštite i zdravlja na radu u šumarstvu se odnose na poslove, odnosno radne zadatke na: sječa i obrada stabala; izrada, izvlačenje, utovar, prevoz, manipulacija i uskladištenje šumskih sortimenata; uređivanje i uzgoj šuma; sabiranje šumskog sjemena u krošnjama stabala; smolareњe i rukovanje opasnim i štetnim materijama (zaštita šumskog bilja, drveća i drvnih sortimenata i sl.). Obavljanje ovih poslova mogu obavljati zaposleni koji su osposobljeni za bezbjedan i zdrav rad, koji su dobili posebna uputstva za rad na tim radnim mjestima, koji su zdravstveno sposobni i opremljeni sa propisanim sredstvima i opremom lične zaštite na radu. Pri obavljanju poslova, odnosno radnih zadataka, na radilištu

se moraju nalaziti najmanje dva zaposlena na udaljenosti sa koje se mogu vidjeti ili čuti. Sredstva za rada koja zaposleni upotrebljavaju pri obavljanju poslova, odnosno radnih zadataka moraju se prethodno i periodično ispitivati, zaštititi i održavati u ispravnom stanju i poslije upotrebe odložiti na određeno mjesto.

Prije početka rada, u toku rada i pri izmjeni tehnologije iz sredstava rada, zaposleni se moraju obavezno upoznati sa opasnostima i štetnostima na poslovima odnosno radnim zadacima.

Zabranjeno je svako obavljanje poslova, odnosno radnih zadataka pod nepovoljnim vremenskim i drugim uslovima koji bi ugrožavali bezbjednost i zdravlje zaposlenih na radu.

7.1. Elaborat o organizaciji i uređenju radilišta

Prije početka radova na radilištu u šumarstvu izrađuje se elaborat o organizaciji i uređenju radilišta i obezbeđuje izvođenje radova prema tom elaboratu, koji se uz prijavu radova dostavlja nadležnom organu inspekcije rada najmanje pet dana prije početka rada na radilištu.

Elaborat o organizaciji i uređenju radilišta u šumarstvu sadrži:

- obezbjeđivanje radilišta od prisustva nezaposlenih lica na mjestima sječe stabala i drugih poslova vezanih za šumsku proizvodnju (posebnim oznakama, zvučnim signalom ili prisustvom dežurnog radnika);
- način rada pri obaranju stabala;
- određivanje mesta, prostora, razmještanja i uskladištavanja trupaca, oblovine, ogrijevnog i drugog drveta;
- postupak i način utovara i istovara šumskih sortimenata i drugog materijala;
- određivanje mesta, prostora i načina razmještaja šumskih sortimenata;
- izgradnju i uređenje objekata i prostora za čuvanje opasnih materija (naftni derivati, eksploziv, kapsle, fitilji i dr.);
- način prenošenja i upotrebe naftnih derivata, eksplozivnih materijala i hemijskih sredstava za zaštitu šumskog bilja i šumskih sortimenata na radilištu;
- način obilježavanja i obezbjeđivanja opasnih zona na radilištu;
- mjere i sredstva protivpožarne zaštite na radilištu;
- određivanje oruđa za rad na mehanizovani pogon, stočnih zaprega i njihov smještaj na radilištu;
- utvrđivanje električnih instalacija za pogon i osvjetljenje na šumskim radilištima;
- način zaštite zaposlenih od pada sa visine;
- određivanje poslova, odnosno radnih zadataka sa posebnim uslovima rada, vrste i količine posebnih sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu;
- mjere bezbjednosti za vrijeme sječe stabala u blizini prometnih puteva;
- način organizovanja službe obavještavanja i službe za pružanje prve pomoći i hitne medicinske pomoći na radilištima;

- način organizovanja smještaja i ishrane ili prevoza zaposlenih od mjesta smještaja do mjesta rada i nazad; i
- i druge mjere neophodne za zaštitu i zdravlje na radu.

7.2. Sjeća stabala

Stabla se ne smiju sjeći:

- za vrijeme jakih vjetrova, oluja, mećava, grmljavine i kad postoji opasnost od lavine;
- na jako strmom terenu gdje nije moguće obezbijediti bezbjedne uslove rada;
- kada zbog poledice postoji opasnost od povreda;
- kada pada kiša veći dio dana ili sniježni pokrivač dovodi u pitanje zaštitu i zdravlje na radu;
- kada je visok vodostaj na poplavljениm terenima;
- kada je temperatura ispod -15°C ; i
- po mraku i za vrijeme guste magle kada se ne vide vrhovi stojećih stabala koja se sijeku.

Opštim aktom, odnosno kolektivnim ugovorom i ugovorom o radu bliže se određuju uslovi pod kojima zaposleni ne smiju obavljati poslove, odnosno radne zadatke na sjeći stabala.

Sjekačka grupa mora imati najmanje dva zaposlena, a rad se organizuje tako da se zaposleni smjenjuju u pojedinim fazama rada.

Na sjeći i obradi stabala motornom pilom (testerom) zaposleni može raditi najduže dva sata efektivno u toku jednog dana.

Prije sjeće stabla sjekač utvrđuje smjer pada stabla, uzimajući u obzir sve opasnosti koje mu prijete, posebno u uslovima guste šume, jako strmog ili stjenovitog terena, nagnutih, šupljih, i djelimično sasušenih stabala sa jednostranom krošnjom.

Pri utvrđivanju smjera pada stabla uzima se u obzir težiste stabla, mogućnost povlačenja sjekača, dalja obrada oborenog stabla, uslovi izvlačenja drvnih sortimenata i prirodne prepreke.

Na strmom terenu zabranjen je rad jedne grupe sjekača iznad druge.

Stabla se moraju sjeći uvijek odozdo na gore.

Pri sjeći stabala, jedna grupa sjekača od druge mora biti udaljena najmanje za dvostruku dužinu stabala koja se sjeku.

Sa strane na koju treba da padne stablo mora se na panju napraviti klinasti zasjek dubok 1/3 i 1/4 prečnika stabla čiji ugao iznosi približno 35 stepeni, iz kojeg se očiste svi ostaci drveta, a rez pile (testere) sa suprotne strane mora biti blago nagnut (2-5 stepeni) prema zasjeku i završavati se na 3-5 cm iznad donjeg ruba zasječka.

Početak padanja stabla mora se blagovremeno najaviti susjednim grupama zaposlenih, unaprijed ugovorenim zvučnim, odnosno drugim znakom dovoljno jakim da ga mogu čuti svi koji se nalaze u opasnom prostoru, a sjekači se povlače suprotno od smjera pada stabla, odnosno lijevo ili desno pod uglom od oko 45 stepeni. Prostor oko stabla i smjer povlačenja sjekača moraju biti unaprijed oslobođeni svih prepreka.

Ako se sječa vrši u blizini ili iznad prometnog puta, stambenih ili drugih objekata, moraju se preduzeti odgovarajuće mjere zaštite protiv otiskivanja stabla i drugog materijala na pomenute objekte.

Sjekači su dužni da osiguraju bezbjednost svih lica od stabla koja padaju, otiskivanja stabala i drugog materijala.

Zaustavljanje stabla (zaustave) obaraju se na propisan način, upotrebom odgovarajućih tehničkih pomagala (traktorom, čekrkom, kablom, capinima, čakljama, polugama i sl.).

Sjekačka grupa ne smije napustiti mjesto sječe dok ne obori zaustavljeno stablo, a ukoliko to ne može, obavezna je da opasno mjesto vidno obilježi i o tome obavijesti lice odgovorno za tu vrstu radova.

Zabranjeno je istovremeno podsijecanje i podrezivanje više stabala, rušenje jednog stabla pomoći drugog, vađenje stabla zajedno sa panjem (kotličenje) i sjeća pri dnu šupljih ili trulih stabala za vrijeme vjetra.

Ako je na jednom panju izraslo više stabala, prilikom sječe svako stablo se obara pojedinačno.

Pri sjeći stabala zabranjuje se upotreba sjekire umjesto klina.

Kada se sječa obavlja motornom pilom (testerom), za određivanje smjera pada stabla upotrebljavaju se klinovi od tvrdog drveta.

Smjer pada stabla može se odrediti i drugim mehaničkim sredstvima za naginjanje.

Pri sjeći stabla mogu se koristiti rebrasti klinovi od lakog metala, kombinovani (drvometal) i drugi klinovi, uz upotrebu drvenog plastičnog malja, s tim što se prethodno list (šina) motorne pile (testere) mora izvaditi iz proresa.

Pri radu u krošnji stojećeg (budućeg) stabla, kao što su kresanje ili sječa grana i sabiranje šumskog sjemena, primjenjuju se posebne mjere zaštite za na visini.

Pri radu na visini zaposleni su obavezni da koriste kombinezon, odgovarajuću gumenu odjeću sa rebrastim gumenim đonom, sigurnosni pojas i šljem, kuke za penjanje i silaženje (penjalice), odnosno odgovarajuće ljestve i pojaseve ili gajtane pričvršćene za sigurnosni pojas.

Zaposleni koji se nalazi u krošnji stabla ugovorenim znacima održava vezu sa zaposlenim na zemlji koji se ne smiju nalaziti ispod krošnje stabla.

7.3. Motorne pile (testere)

Za pojedine faze rada na sjeći i izradi šumskih sortimenata upotrebljavaju se motorne pile (testere), propisane težine i jačine koje najmanje ugrožavaju bezbjednost i zdravlje radnikazaposlenih na radu, u skladu sa tehničkim normativima za primjenu motornih lančanih pila (testera) u šumarstvu.

Motorne pile (testere) moraju se redovno održavati u skladu sa uputstvom proizvođača.

Zaposleni zadužen za upotrebu motorne pile (testere) dužan je pilu (testeru) prije upotrebe pažljivo pregledati i utvrditi:

- da li je lanac na pilu (testeri) ispravan i pravilno zategnut;
- da li je list pile (testere) ispravan;
- da li je prigušivač buke u izduvnom loncu pravilno postavljen; i
- da li su zupci pile (testere) dobro naoštreni, odnosno ima li dovoljno ulja za podmazivanje lanca.

Motorna pila (testera), po pravilu, popravlja se u radionici, a samo izuzetno manje opravke motorne pile (testere) može obaviti sjekač, pod uslovom da to učini stručno i na bezbjedan način.

Pri radu sa motornom pilom (testerom) zaposleni su obavezni da se pridržavaju sljedećeg:

- pilu (testeru) u rad pušta sjekač motorista, nakon što se sva lica udalje od tog mjesto najmanje dva metra;
- lanac se ukopava prije piljenja;
- zabranjeno je motornu pilu (testeru) stavlјati u pogon ako lanac pile nije isključen;
- zabranjeno je provjeravati zategnut lanac dok motor pile (testere) radi na prazno;
- u slučaju bilo kakvih smetnji pri radu pile (testere), lanac se mora odmah isključiti;
- prije puštanja u rad motorna pila (testera) mora biti očišćena od tragova goriva, maziva i nataložene prljavštine, u skladu sa mjerama za zaštitu od požara;
- pri punjenju rezervoara gorivom zabranjeno je pušenje i upotreba otvorenog plamena; i
- prilikom dužeg nošenja pile (testere), motor pile (testere) ne smije da radi, a list i lanac pile (testere) moraju biti zaštićeni navlakom.

Djelovi mašina za skidanje kore koji se obrću, kružne pile (cirkulari) i posebno opasna mjesta na transporterima i druge naprave moraju se mehanički zaštiti.

Mašina se može opravljati samo kada nije u pogonu, odnosno pod naponom.

7.4. Obrada, izrada i izvlačenje šumskih sortimenata

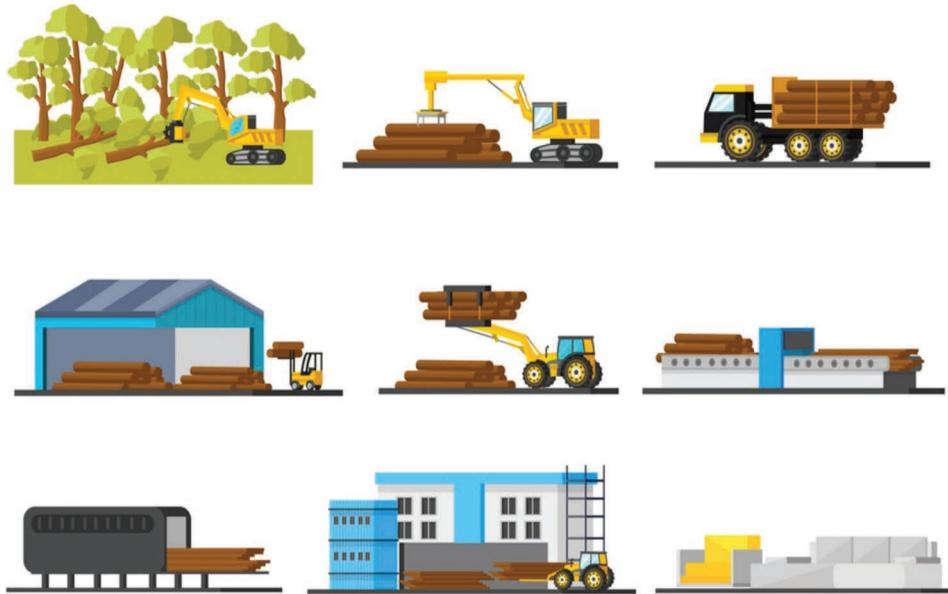
Obrada posjećenog stabla može se započeti kad mu se obezbijedi stabilan položaj.

Pri obradi oborenog stabla na nagnutom terenu radnik mora stajati sa gornje strane stabla.

Kresanje grana sjekirom ili motornom pilom (testerom) vrši se na suprotnoj strani od mesta na kome se nalazi zaposleni. Grane debljih stabala koje se nalaze sa donje strane krešu se po završetku trupljenja, a kod tanjih nakon njihovih okretanja pomoću capina ili obrtača.

Zabranjena je obrada stabla koje leži u vodi.

Pri izradi i izvlačenju šumskih sortimenata (oblovine, celuloznog, ogrijevnog i drugog kratkog drveta), zaposleni moraju biti tako raspoređeni da se obezbijedi usklađen i bezbjedan rad koji obavljaju prema dogovorenim zadacima.

Trupci se pokreću pomoću capina, obrtača i poluga guranjem trupaca od sebe.

Cijepanje oblovine u šumske sortimente vrši se odgovarajućim klinovima i mlijevima koji su na krajevima stegnuti gvozdenim šinama.

Pravac i mjesto izvlačenja trupaca i drugih šumskih sortimenata određuje zaposleni odgovoran za tu vrstu radova u skladu sa tehničkim rješenjem u projektom izvođenja radova.

Put za izvlačenje šumskih sortimenata mora biti označen, bezbjedan i prohodan.

Pri otpremi šumskih sortimenata zaposleni se raspoređuju na bezbjedna mjesta, a međusobno se sporazumijevaju ugovorenim znacima.

Prije otpreme šumski sortimenti se moraju uredno složiti da prilikom ubacivanja u rižu i ne bi došlo do njihovog pomjeranja i ugrožavanja zaposlenih na radu.

Sitno drvo (ogrevno, jamsko i dr.) po pravilu se ne smije slagati u složajevе veće od dva metra.

U neposrednoj blizini usta riže trupci mogu biti složeni i pripremljeni samo u jednom redu.

Složajevi trupaca moraju se smjestiti van domaćaja trupaca koji se spuštaju.

Mora se staviti znak upozorenja dokle zaposleni smiju silaziti i o zabrani hodanja i zadržavanja.

Transport rižom obezbjeđuje se naročito:

- povećanjem visine stranice riže, proširenjem i produbljenjem riže na spoljnoj strani krivine;
- podizanjem dovoljno jakih i visokih bočnih ograda pri prelazu riže preko puteva, bujičnjaka, brana i drugih objekata;
- obezbjeđivanjem usta riže uređajem koji sprečava da samo drvo krene niz rižu;
- obezbjeđivanjem odgovarajućih pješačkih prelaza preko riže; i
- obezbjeđivanjem odgovarajućih sredstava za sporazumijevanje (radio-veza, telefon ili druga signalizacija) u slučajevima kada se dva kraja riže ne vide.

Zabranjeno je spuštanje drveta rižom za vrijeme poledice i noću.

Na oštećenim rižama rad se mora odmah obustaviti i može se nastaviti tek kada nedostatak na riži bude otklonjen.

Zaposleni koji upravlja zapregom mora biti osposobljen za izvlačenje trupaca, oblovine i drugih šumskih sortimenata.

Na blago nagnutim i ravnim terenima zaposleni koji upravljaju zapregom moraju se nalaziti uz zapregu.

Pri izvlačenju trupaca i oblovine na strmom terenu upotrebljava se ruda koja obezbjeđuje bezbjedan rad zaposlenih.

Na jako strmim dionicama put se mora posuti materijalom koji sprečava nekontrolisano klizanje tereta, a zaposleni koji upravlja zapregom mora ići iza tereta.

Na strmom terenu put za izvlačenje mora biti osiguran tako da trupci i oblovina koji se izvlače ne mogu iskliznuti sa staze.

Na smrznutom ili klizavom radnom putu razmak između zaprega mora iznositi najmanje 15 metara, dok se na strmom dijelu puta može nalaziti samo jedna zaprega.

Pri izvlačenju trupaca i oblovine zaposleni koji upravlja zapregom mora imati capin za pokretanje tereta.

Jedan zaposleni može pratiti samo jednu zapregu.

Za izvlačenje šumskih sortimenata upotrebljavaju se traktori sa odgovarajućim priključcima i opremom.

Pod nepovoljnim vremenskim uslovima (kiša, vjetar, snijeg i hladnoća i sl.) izvlačenje šumskih sortimenata može se obavljati samo traktorima koji imaju kabinu sa sjedištem za vozača, a u slučajevima kada je to predviđeno posebnim propisom i sjedištem za suvozača.

Kabina traktora mora biti izrađena tako da štiti vozača, odnosno suvozača od vremenskih nepogoda, padajućih i visećih grana, udara trupaca i drugih predmeta u slučaju prevrtanja i slično.

Na vjetrobranu i prozorima kabine ugrađuje se staklo koje omogućava dobru vidljivost, naročito prema priključnim oruđima, koje u slučaju loma ne ugrožava vozača, odnosno suvozača.

Sjedište vozača mora da bude dobro pričvršćeno, da ublažava potrese pri vožnji i da ima oslonac za leđa i noge.

Traktori moraju biti opremljeni stepenikom ili ljestvama sa ručkama za sigurno penjanje u kabinu i silaženje iz kabine.

U zimskom periodu unutrašnjost kabine mora se zagrijavati i provjetravati.

Pod povoljnim vremenskim uslovima izvlačenje šumskih sortimenata može se obavljati i traktorima bez kabine, koji moraju imati sigurnosni ram radi zaštite zaposlenih u slučaju prevrtanja.

Prije početka rada vozač traktora mora upoznati put kojim će izvlačiti šumske sortimente, kako bi se uvjerio u njegovu bezbjedanost za bezbjedan rad.

Vlake i pravci izvlačenja trupaca i drugih sortimenata moraju biti vidno označene.

Elementi i pravac izvlačenja moraju biti prilagođeni tehničkim mogućnostima traktora.

Vozač traktora dužan je pridržavati se uputstva za rukovanje traktorom, naročito u pogledu dozvoljenog opterećenja.

Traktori koji rade na terenima čiji je nagib veći od 20 stepeni moraju imati pokazivač ugla nagiba i obilježenu kritičnu tačku prevrtanja.

Ako se teret spušta poprečno po padini terena sa nagibom većim od 15 stepeni, gume traktora moraju biti opremljene lancima.

Vozač traktora mora biti sposoban za bezbjedan i zdrav rad za upravljanje traktorom i njegovim priključcima za rad na izvlačenju šumskih sortimenata.

Motor traktora može pustiti u pogon samo vozač ili pod njegovim nadzorom pomoćnik vozača.

Zabranjen je rad neispravnim traktorom i njegovim priključcima.

Za vrijeme izvlačenja i privlačenja trupaca i druge oblovine traktorom zaposleni i druga lica ne smiju se nalaziti na liniji vuče, trupcima, niti bilo kom dijelu traktora.

Kod grupnog rada vozač traktora ne smije početi sa radom dok mu pomoćnik ne da ugovoreni znak za početak rada.

Gusjenice traktora u dužini kabine moraju biti natkrivene čvrstim limom.

7.5. Šumske žičare

Izvlačenje i iznošenje drveta iz šume na nepogodnim i teško pristupačnim terenima može se obavljati šumskim žičarama.

Šumskim žičarama smatraju se žični kranovi, gravitacioni kranovi i družne žičare.

Šumske žičare za prenos trupaca moraju biti projektovane i izgrađene prema savremenim tehničkim dostignućima, propisima o zaštiti i zdravlju na radu i drugim propisima.

Prije montaže i demontaže šumske žičare mora se napraviti plan mjera zaštite za bezbjedan rad šumskih žičara, koji sadrži:

- udružni profil šumske žičare;
- način sidrenja nosećeg užeta;
- mjesto i način sidrenja motornog čekrka;
- način obaranja nosećeg užeta;
- utvrđivanje nategnutosti užeta;
- podatke o kapacitetu i sastavnim djelovima šumske žičare (čelično uže, mortni čekrk, kolica, dozvoljena težina tereta i dr.);
- redoslijed montaže i demontaže šumske žičare i organizaciju rada šumskom žičarom;
- sredstva i način sporazumijevanja zaposlenih koji rade na šumskoj žičari;
- lokaciju i uređenje utovarne i istovarne stanice;
- način održavanja i opravljanja šumske žičare.

Prije upotrebe šumska žičara mora biti ispitana i odobrena za upotrebu od strane stručne komisije osnovne organizacije koja žičaru koristi za rad.

Za utovar i istovar šumskih sortimenata koji se transportuju šumskom žičarom moraju se izgraditi utovarne i istovarne stanice i međusobno povezati odgovarajućim sredstvima za sporazumijevanje (telefon, radio-veza, odgovarajuća signalizacija i dr.).

Prostor za utovar i istovar šumskih sortimenata mora biti osposobljen za nesmetan rad.

Promet šumskom žičarom odvija se uz upotrebu dogovorenih signala. Signali moraju biti jasni i istaknuti na vidnom mjestu utovarne i istovarne stanice.

Zaposleni koji rade na trasi žičare moraju biti upoznati sa dogovorenim signalima.

Ako na utovarnoj, odnosno istovarnoj stanici dođe do nagomilavanja šumskih sortimenata, a koji ugrožavaju bezbjedan utovar ili istovar, lice odgovorno za tu vrstu radova obustaviće rad.

Opterećenje šumske žičare i vitla ne smije biti veće od opterećenja koje je odredio proizvođač.

Dozvoljena težina tereta mora se vidno obilježiti na mjestu gdje se teret pričvršćuje na šumsku žičaru.

Zabranjen je prevoz ljudi šumskom žičarom.

Izuzetno, uz pismeni nalog lice odgovorno za tu vrstu radova, žičarom se mogu voziti zaposleni koji održavaju i popravljaju šumsku žičaru.

Zaposlenim koji održavaju šumsku žičaru obezbjeđuju se sigurni uslovi rada (korpe i druga pomagala).

Za vrijeme popravke šumske žičare na žičari ne smije biti trupaca ili drugog materijala koji se prevozi.

7.6. Stovarište drveta

Prostor za pomoćno stovarište mora biti ravan ili blago nagnut i očišćen od predmeta koji smetaju pri radu.

Na stovarištima šumski sortimenti se moraju poravnati u složajeve, a njihova stabilnost osigurati.

Prolazi između složajeva ne mogu biti manji od 1,5 metara.

Složajevi trupca i druge oblovine ne smiju biti viši od tri metra i osiguravaju se podupiračima.

Trupci i druga oblovina ne smiju se slagati na terenu čiji je nagib veći od 10 stepeni, a kosina složajeva ne smije biti veća od 30 stepeni.

Trupci i druga oblovina ne smije se slagati na močvarnim i podvodnim terenima.

Kotrljanje trupaca i druge oblovine mogu obavljati najmanje dva zaposlena, pomoću cipina ili drugog odgovarajućeg alata, koji moraju biti u položaju koji osigurava njihova bezbjednost od slučajnog iskliznuća trupca i druge oblovine.

Celulozno, destilaciono, ogrevno i drugo kratko drvo (prostorno drvo) može se

složiti najviše do visine od dva metra.

Zabranjeno je slaganje prostornog drveta na terenu čiji je nagib veći od 25 stepeni.

Radi obezbeđivanja stabilnosti složaja, prostorno drvo se na krajevima mora složiti unakrst ili krajeve naslage osigurati podupiračima.

Ako se manipulacija obavlja na mehanizovani način, šumski sortimenti mogu se slagati najviše do četiri metra visine.

Stovarištni prostor mora biti ograđen, označen znacima i natpisima upozorenja, a zemljište poravnato, čvrsto i bez otpadaka.

Pri noćnom radu stovarišni prostor i pojedina mjesta rada moraju biti osvijetljena vještačkom svjetlošću, jačine najmanje 75 luksa.

Svi radovi na stovarištima moraju se odvijati pod nadzorom lica odgovornog za tu vrstu radova.

Na šumskim stovarištima obezbjeđuju se odgovarajuća skloništa za zaštitu zaposlenih od elementarnih nepogoda.

7.7. Utovar, i istovar i prevoz šumskih sortimenata

Ručni utovar trupaca i druge oblovine u vozila vrši se sa utovarne rampe, preko čvrstih i stabilno postavljenih lega.

Pod utovarne rampe sa koje zaposleni vrše utovar mora da bude dovoljno širok i čvrst i da sprečava veća gibanja.

Ako je rampa u nagibu, pod mora imati poprečne letvice koje sprečavaju klizanje zaposlenih, a ukoliko je klizav, mora se posipati pijeskom.

Prilikom utovara trupaca i druge oblovine u vozila zaposleni moraju imati odgovarajuća pomagala za privlačivanje, kotrljanje i guranje istih.

Skidanje trupaca i druge oblovine sa složajeva za utovar vrši se odozgo, i to kotrljanjem, a stupci koji podupiru složaj skraćuju se od sloja do sloja.

Složajevi trupaca i druge oblovine viši od jednog metra iznad utovarne površine vozila utovaraju se dizalicama ili drugim napravama koje omogućavaju bezbjedan utovar.

Zabranjen je utovar trupaca i druge oblovine kod nagiba lega većeg od 30 stepeni.

Za podupiranje trupaca i druge oblovine koji se utovaraju moraju se upotrebljavati papuče osigurane okovom protiv klizanja i pomjeranja.

Za vrijeme utovara trupaca i drugih šumske sortimenata motorno i drugo vozilo u koje se vrši utovar mora biti zakočeno.

Motor vozila mora biti isključen iz rada.

Za vrijeme utovara trupaca i drugih šumske sortimenata u zaprežno vozilo stoka mora biti ispregnuta.

Ako se utovar vrši na strmenom terenu, vozila moraju biti obezbijeđena od prevrtanja.

Prevoz prostornog drveta, po pravilu, vrši se vozilima sandučarima.

Izuzetno, prostorno drvo može se prevoziti i drugim vozilima ukoliko se teret obezbijedi od ispadanja.

Trupci i druga oblovina natovareni na vozilo vezuju se odgovarajućim lancima naprijed, nazad i po sredini.

Stupci vozila koji nijesu stabilno pričvršćeni moraju biti izrađeni tako da se mogu otvoriti iz bezbjednog položaja.

Zabranjuje se prevoz lica na vozilu kojim se prevoze trupci, prostorno drvo i drugi šumske sortimenti.

Utovar, odnosno istovar šumske sortimenata dizalicama mogu obavljati samo zaposleni koji su osposobljeni za bezbjedan i zdrav rad za takvu vrstu radova.

Težina tereta koji se utovaruje ne smije preći dozvoljenu granicu opterećenja dizalice.

Sjedište za rukovaoca dizalice, montirane na stubu dizalice, obezbjeđuje se si-gurnosnom ogradom.

Za vrijeme rada sa dizalicom zaposleni moraju biti van opasne zone.

Šumski putevi moraju biti prilagođeni mogućnostima i zahtjevima vozila za prevoz šumske sortimenata, što se utvrđuje prilikom tehničkog pregleda puta.

Poslije dužeg prekida korišćenja šumskog puta i vremenskih nepogoda, put se mora ponovo pregledati.

7.8. Šumsko-uzgojni radovi

Radovi na uzgoju i uređivanju šuma, sabiranju šumskog sjemena u krošnjama stabala, smolareњu i rukovanju opasnim i štetnim materijama obavljaju se pod stručnim nadzorom lica odgovornog za tu vrstu radova.

Hemisika sredstva za zaštitu drveća, šumske sortimenata i bilja u šumarstvu upotrebljavaju se kada šteta ne može da se spriječi drugim sredstvima.

Hemisika sredstva može pripremiti, izdavati i upotrebljavati samo zaposleni koji

ispunjava uslove predviđene propisima o uslovima za proizvodnju, pakovanje, držanje i promet otrova.

Prskanje, zaprašivanje i posipanje hemijskih sredstava vrši se mašinama, a izuzetno ručno.

Za obavljanje poslova, odnosno radnih zadataka pri radu sa hemijskim sredstvima zaposlenim se moraju obezbijediti odgovarajuća sredstva i oprema lične zaštite na radu.

7.9. Ishrana i pružanje prve pomoći

Poslodavac je dužan da svim zaposlenim koji rade na poslovima, odnosno radnim zadacima u šumarstvu da obezbijedi topli obrok, bez obzira na to da li je na radilištu organizovan smještaj ili se zaposleni svakodnevno prevoze od mjesta stanovanja do mesta rada i nazad.

Topli obrok koji se obezbjeđuje zaposlenim sredinom radnog vremena mora biti raznovrstan i imati najmanje 5432 J (1300 kalorija).

Topli obrok obezbjeđuje se radnicima na mjestu rada.

Izuzetno, ukoliko se radi o teško pristupačnim terenima, na kojima je zaposleno manje od pet zaposlenih, zaposlenim se može dati obrok pripremljen na industrijski način.

Sadržaj zidne apoteke za prvu pomoć TIP 1 (do 10 zaposlenih)		
Red. broj	Vrsta sanitetskog materijala	Količina
1.	STERILNI PRVI (ZAŠTITNI ZAVOJ)	3 kom.
2.	VATA (od 50 gr.)	1 paket
3.	FLASTER - ZAVOJ	1 kom.
4.	ANATOMASKA PINCETA (manja)	1 kom.
5.	MAKAZE ZA REZANJE ZAVOJA (sa zavrnutom glavicom)	1 kom.

Šumska radilišta moraju biti povezana pogodnim sredstvima za sporazumijevanje (radio-veza, telefon i dr.) radi što efikasnijeg ukazivanja prve pomoći povrijeđenim ili oboljelim zaposlenim

Na radilištu mora biti obezbijeđeno odgovarajuće prevozno sredstvo za prevoz povrijeđenih, odnosno oboljelih zaposlenih.

VAŽNI BROJEVI TELEFONA

Red. broj	Ustanova - organizacija	Kontakt
1.		POLICIJA 122
2.		SLUŽBA ZAŠTITE 123
3.		HITNA MEDICINSKA POMOĆ 124
4.		KLINIČKI CENTAR URGENTNI CENTAR 020/412-412 020/412-267

Literatura:

- Studija zaštite i zdravlja na radu u Crnoj Gori
- Zakon o zaštiti i zdravlju na radu ("Službeni list Crne Gore, br. 34/14 i 44/18)
- Pravilnik o mjerama zaštite na radu od rizika izloženosti biološkim materijama ("Službeni list CG", br. 62/17)
- Pravilnik o vrsti načinu obimu i rokovima za obavljanje zdravstvenih pregleda zaposlenih na radnim mjestima sa posebnim uslovima rada odnosno sa po-većanim rizikom ("Službeni list CG", br. 43/17)
- Pravilnik o mjerama zaštite od rizika izloženosti eksplozivnoj atmosferi ("Službeni list CG", br. 27/17)
- Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu od rizika izloženosti hemijskim materijama ("Službeni list CG", br. 81/16, 30/17 i 40/18)
- Pravilnik o upotrebi sredstava i opreme lične zaštite na radu ("Službeni list CG", br. 40/15)
- Pravilnik o mjerama zaštite prilikom ručnog prenošenja tereta ("Službeni list CG", br. 29/15)
- Pravilnik o mjerama zaštite prilikom upotrebe sredstva za rad ("Službeni list CG", br. 27/15)
- Pravilnik o znakovima za zaštitu i zdravlju na radu ("Službeni list CG", br. 24/15)
- Pravilnik o načinu i postupku procjene rizika na radnom mjestu ("Službeni list RCG", br. 43/07)
- Pravilnik o načinu i postupku osposobljavanja zaposlenih za bezbjedan rad ("Službeni list RCG", br. 57/06)
- Pravilnik o postupku i rokovima za vršenje periodičnih pregleda i ispitivanja sredstava za rad, sredstava i opreme lične zaštite na radu i uslova radne sredi- ne ("Službeni list RCG", br. 71/05)
- Pravilnik o posebnim mjerama zaštite na radu u šumarstvu („Službeni list SRCG”, br. 16/86)
- Pravilnik o posebnim mjerama zaštite na radu u poljoprivredi („Službeni list SFRJ”, br. 34/68)

Priredio

Zlatko Popović

Produkcija

D.o.o Creative Montenegro

Štampa

Merkator, Bijelo Polje

Ilustracije

Vojislav Đukić

Tiraž

1500 primejraka

Projekat realizovali

NVO Multimedijal
Montenegro

Crna Gora
Ministarstvo rada i socijalnog staranja

*Stavovi ove publikacije ne predstavljaju nužno stavove
Ministarstva rada i socijalnog staranja*